

Nader **Bekeken**

Waar is Mijn huis?

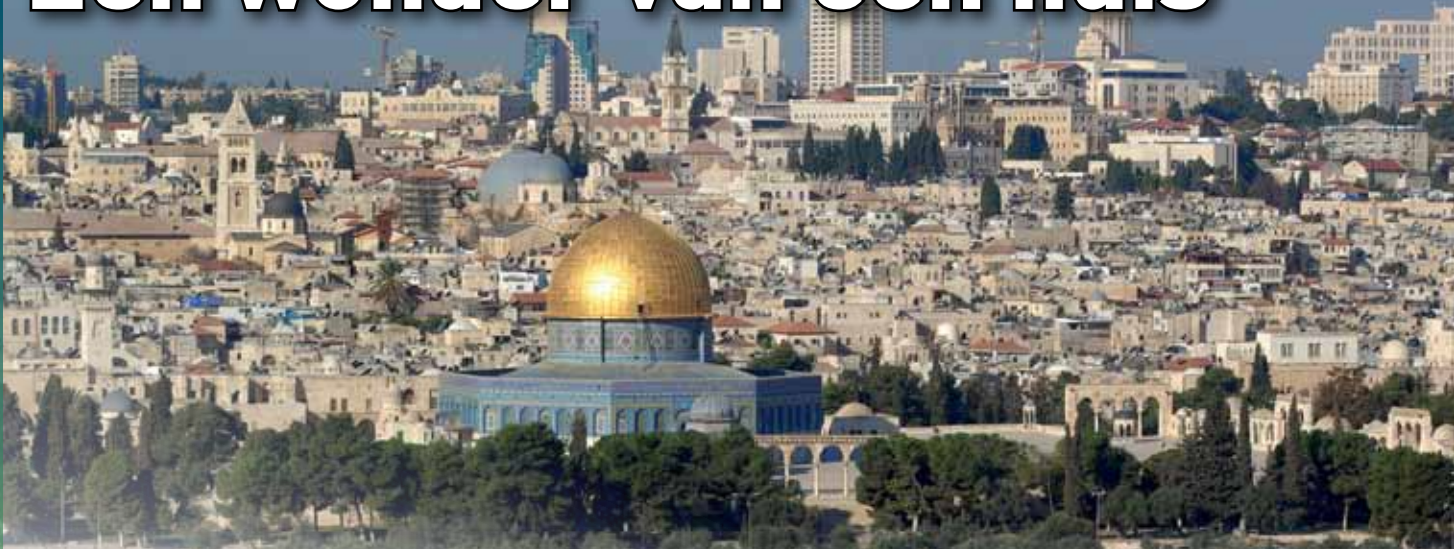
In dit nummer o.a.:

C. Trimp

Doopritueel

Boze geesten

Een wonder van een huis

Schriftlicht
Gert Kwakkel

Jullie hebben veel verwacht, maar hoe weinig is het geworden, en wat jullie wél binnenhaalden, is door mijn adem vernietigd. En waarom? – spreekt de Heer van de hemelse machten. Omdat mijn huis nog altijd een ruïne is, terwijl ieder van jullie zich uitslooft voor zijn eigen huis.

(Haggai 1:9)

God kan het niet hebben dat mensen niets doen voor zijn huis, terwijl zij zich wel uitsloven voor hun eigen huizen. Is Hij dan jaloers, als een verongelijkt kind? Waarom hecht Hij zo veel waarde aan zijn eigen huis, de tempel? Wil Hij dat wij eerst een prachtig kerkgebouw neerzetten voordat wij investeren in onze eigen huizen?

Omgekeerde prioriteiten

Met toestemming van de Perzische koning was een aantal Israëlieten teruggekeerd uit de ballingschap in Babylonië. In Jeruzalem hadden zij weer een altaar opgebouwd op de plek van de verwoeste tempel. Vervolgens hadden zij de fundamenten gelegd voor de herbouw van het hele tempelcomplex (Ezra 3). Maar daar bleef het bij. Zij lieten zich afschrikken door de tegenwerking van andere bewoners van Kanaän. Tot in het tweede regeringsjaar van koning Darius (520 v. Chr.) was de tempel niet meer dan een ruïne (Ezra 4:1-5,24). De moed om het werk weer op te pakken was weggezakt. Als er al iemand over herbouw sprak, kreeg hij als antwoord dat de tijd er niet rijp voor was

(Hag. 1:2). De miserabele toestand van de economie liet geen ruimte voor zulke kostbare plannen. Het land bracht bitter weinig op. Door droogte viel de oogst keer op keer tegen. Het geld vloog erdoor (vgl. Hag. 1:6,10-11; 2:15-17).

De tempel kon niet herbouwd worden, omdat het economisch niet goed ging. Zo dachten de teruggekeerde ballingen erover. Maar de HEER keert het precies om: het gaat economisch niet goed, omdat jullie de herbouw van de tempel laten liggen! Waarom werden de verwachtingen ten aanzien van de oogst steeds beschaamd? Waarom bleef er zo weinig over van wat er binnengebracht werd? Omdat de HEER zelf het land onder een vloek gelegd had. Hij blies de opbrengst van het land weg. Hij sloot

de hemel toe en liet geen dauw op de droge aarde vallen. Dat deed Hij vanwege de keuzes die zijn volk maakte: iedereen draafde hard voor de bouw en verfraaiing van zijn eigen huis, maar liep tegelijk achteloos aan de ruïnes van Gods huis voorbij.

Was dat niet een beetje kinderachtig van God? Past dat wel bij Hem? Houdt Hij nauwlettend in de gaten of je net zo veel doet voor Hem als voor jezelf? En als Hij vindt dat je te weinig voor Hem doet, slaat Hij dan van Zich af door je te treffen met tegenspoed?

Waarom vond de HEER het zo belangrijk dat de teruggekeerde Israëlieten zijn tempel herbouwden, ook toen het economisch niet mogelijk leek? Dat kun je alleen begrijpen als je goed zicht hebt op de betekenis van de tempel. Daarvoor moet je de geschiedenis van de tempel in Jeruzalem kennen.

Een naam als fundament

De Jeruzalemse tempel was de voortzetting van de tabernakel die de Israëlieten voor God hadden moeten bouwen in de Sinai-woestijn. Voordat Israël

het beloofde land Kanaän zou binnen-trekken, wilde God eerst een prachtig cadeau aan zijn volk geven. Dat cadeau was de tabernakel, de plek op aarde waar God zijn intrek zou nemen.

Sinds Adam en zijn vrouw geweigerd hadden naar God te luisteren, waren hemel en aarde uit elkaar gerukt. God kwam nog incidenteel naar beneden, maar Hij wandelde niet meer gewoon door de tuin waar de mensen woonden (vgl. Gen. 3:8). De tabernakel zou weer iets van die paradijselijke toestand terugbrengen: God de HEER te midden van zijn mensen!

Voordat dat prachtige plan uitgevoerd kon worden, ging het al mis. Kort nadat God zijn wil had afgekondigd aan zijn volk, beging Israël zijn eigen zondeval. Gods volk rekende niet meer op zijn hulp. Dwars tegen Gods bevel in improviseerde het een eigen manier om over zijn aanwezigheid te beschikken: de Israëlieten maakten een stierkalf van goud. Zij bogen daarvoor neer alsof dat hun God was!

Dat zou het einde van Gods plan met Israël geworden zijn, als Mozes niet tussenbeide gekomen was. In reactie op Mozes' pleidooi zag de HEER af van de vernietiging van Israël. Toen Mozes maar bleef aandringen, stemde Hij er zelfs weer mee in om hoogstpersoonlijk met zijn volk mee te trekken naar het beloofde land. Daarna kon het geblokkeerde plan alsnog uitgevoerd worden: de tabernakel werd gebouwd. Bij de ingebruikneming liet de HEER zien dat Hij echt zelf te midden van zijn volk wilde wonen. De majesteit van de HEER vulde de tabernakel. Daardoor werd het voor iedereen duidelijk: hier woont God zelf, in zijn koninklijke glorie (Ex. 40:34).^{*} Reeds bij de Sinai was de aanwezigheid van de tabernakel een verbazingwekkend wonder. God zelf onthulde aan Mozes het geheim dat dat mogelijk maakte. Dat geheim zat in Gods eigen naam. Die naam – de HEER – bleek te betekenen dat Hij genade schenkt aan wie Hij genade wil schenken en dat Hij barmhartig is voor wie Hij barmhartig wil zijn (Ex. 33:19). Die naam bleek ook te betekenen dat Hij een God is die liefdevol is en genadig, geduldig en trouw, een God die duizenden geslachten zijn liefde bewijst en die schuld, misdaad

en zonde vergeeft (Ex. 34:6-7a). De tabernakel werd gebouwd op het fundament van Gods oneindige, vergevende liefde.

Twee huizen

Tegelijk was en bleef de HEER een God die de zonde beslist niet zomaar door de vingers ziet (zie Ex. 34:7b). Daarom werd er een veiligheidsring van priesters en Levieten om de tabernakel heen gelegd, tussen het heiligdom en de overige stammen van Israël in (zie Num. 2 en 3). Reinigings- en schuldoffers en de jaarlijkse grote verzoendag droegen ertoe bij dat het wonder mogelijk bleef: de heilige God woonde te midden van een volk dat geroepen was om heilig te zijn, maar zich vaak zeer onheilig gedroeg.

Helaas bleek die bescherming niet afdoende. In Kanaän werd de tabernakel een aanfluiting door het wangedrag van de priesters Chofni en Pinechas. Het kwam zelfs zover dat de ark van Gods verbond, het symbool van zijn troon, uit het heiligdom in Silo verdween, om daar nooit meer terug te keren. De definitieve mislukking van Gods plan om in het midden van zijn volk te wonen leek aanstaande.

Maar weer greep de HEER in, op ongedachte manier. De rechters en de priesters slaagden er niet in om Israël op het goede spoor te houden en het wonder van Gods aanwezigheid te beschermen. De eerste maatregel die God toen trof, was dat Hij David als koning aan zijn volk gaf. Zijn tweede maatregel was dat Hij Davids zoon Salomo in plaats van de tabernakel een tempel liet bouwen, op de berg Sion in Jeruzalem.

Die twee maatregelen hingen nauw met elkaar samen. Het heiligdom kon niet zonder een koning, die waakte over de priesterdienst. De koning kon niet zonder het heiligdom, waar zijn eigen zonden verzoend moesten worden. Die onderlinge afhankelijkheid van Davids koningshuis en Gods huis op Sion blijkt duidelijk uit de woorden van Salomo bij de inwijding van de tempel. Het eerste waar Salomo de HEER toen om prees, was dat Hij zijn belofte aan David was nagekomen (zie 1 Kon. 8:15). Het eerste waar hij God in zijn gebed om vroeg,

NaderBekeken

• Schriftlicht

Een wonder van een huis 98
Gert Kwakkel

• Kroniek

Cornelis Trimp,
18 januari 1926 - 9 maart 2012 101
Chris Breen

• Thema

Doopgedachtenis 105
André Bas

• Column

Inprenten 108
Rufus Pos

• Woordwaarde

Valt een verdeelde gemeente onder het oordeel? 109
Rob van Houwelingen

• Waarom naar de kerk?

De missie van Christus 112
Pieter Niemeijer

• Rondblik

Kunst wil wat zeggen 113
Ida Slump-Schoonhoven
'Denk je soms dat boze geesten niet meer bestaan?' 116
Jaap Oosterhuis

• Gelezen

Pittige evangelisatie 119
Henk Drost

• Gedicht

Ben Ali Libi, Willem Wilmink 123
Gert Slings

• Persrevue

Bijbelse geboden in de politiek 124
Beroepingswerk is een voluit geestelijke zaak 126
Gert Schutte

was of Hij Zich wilde blijven houden aan wat Hij David beloofd had: dat er altijd een nakomeling van hem op de troon van Israël zou zitten (zie 1 Kon. 8:25-26).

Kind aan huis

Koning Salomo besepte heel goed dat God eigenlijk helemaal niet in een gebouw van hout en steen kon wonen. 'Zelfs de hoogste hemel kan U niet bevatten' (1 Kon. 8:27). Toch liet God weer zien dat Hij zelf in de tempel aanwezig wilde zijn. Net als eens bij de ingebruikneming van de tabernakel vulde de majesteit van de HEER de hele tempel (1 Kon. 8:11). En weer had dit alles te

sen die kind aan huis waren bij hun hemelse Vader (vgl. Ex. 19:6).

Het wonder miskend

Tijdens de regering van Salomo leken de twee maatregelen die God getroffen had (Davids koningshuis en de tempel) te werken. Het was een tijd van ongekende vrede en voorspoed. Maar het duurde niet lang. Ook deze twee beschermende maatregelen bleken niet afdoende te zijn. Het liep uit op mislukking en ondergang. De koning werd gevangen weggevoerd. Israël verliet het beloofde land. De profeet Ezechiël was er getuige van hoe Gods luisterrijke majesteit de tempel verliet (Ez. 11:22-23).

maken met Gods naam: de tempel op Sion was het gebouw waar de HEER zijn naam liet wonen (zie bijv. 1 Kon. 8:19,29; 9:3).

Daarom maakte de tempel het contact tussen hemel en aarde mogelijk. In het vervolg van zijn inwijdingsgebed in 1 Koningen 8 spreekt Salomo steeds over de tempel als de plek waar mensen tot God kunnen bidden. Het is ook de plaats waarop zij hun gebeden kunnen richten wanneer zij zichzelf op grote afstand van Jeruzalem bevinden. In die gebeden draait het om twee dingen: vergeving van zonden en concrete redding (zie 1 Kon. 8:33-50).

Dat was de tempel dus blijkens Salomo's gebed: de plaats waarop God wilde luisteren naar gebeden om vergeving en redding. Het leven van Israël bloeide op vanuit de tempel. Daar gaf God het goede van zijn eigen huis: recht, veiligheid, eten en drinken (zie bijv. Ps. 65 en 132). De tempel was het bewijs dat Israël een heilig volk mocht zijn, een koninkrijk van priesters, men-

De tempel zelf werd met de grond gelijk gemaakt. Het wonder van Gods aanwezigheid in het midden van zijn volk leek voorgoed voorbij.

Toen kwam daar toch de toestemming om terug te keren naar Jeruzalem. De koning van het Perzische rijk ondersteunde zelfs de herbouw van de tempel. Maar Gods eigen volk liet het erbij zitten.

Waarom nam God dat zo hoog op? Omdat de teruggekeerde ballingen daardoor lieten zien dat zij helemaal geen oog hadden voor het wonder. Het wonder dat nu nog veel groter was dan eens bij de Sinai. Het wonder dat ook groter was dan in de tijd van Salomo. Het wonder namelijk van Gods wil om toch weer persoonlijk onder zijn volk aanwezig te zijn, ondanks alle ontrouw, afgoderij en andere zonden van de afgelopen eeuwen.

God gaf de mogelijkheden om de plek te herstellen waar iedereen kon zien dat Hij Israël had uitgekozen. Het huis waarin Hij naar de gebeden van zijn

kinderen wilde luisteren en van waaruit Hij vergeving, redding en voorspoed wilde geven, mocht weer opgebouwd worden. Maar de teruggekeerde Israëlieten zeiden dat dat toch maar even moest wachten. Eerst moesten hun eigen huizen helemaal in orde zijn.

Het christelijke huis

De tempel in Jeruzalem heeft geen functie meer. Hij heeft zijn doel bereikt in een mens die tegelijk koning op Davids troon en Gods tempel in eigen persoon was: Jezus Christus. In Hem kwam God dichterbij dan ooit. Dankzij Hem blijft God dichtbij, ook nadat Jezus naar de hemel is gegaan. De gemeente van allen die bij Christus horen, is nu Gods tempel. Daar wil Hij aanwezig zijn, met zijn vergevende liefde, zijn redding, zijn zegen.

Wat God absoluut niet kan hebben, is dat wij het gewoon gaan vinden dat Hij zo bij ons wil zijn en onder ons wil wonen. Dat kan zich op een heleboel manieren uiten. Het kan zich uiten in een bezorgde hand op de knip als er geld voor de vergaderruimte van de gemeente van Christus moet komen. Het kan zich uiten in gebrek aan inzet voor de verkondiging van het evangelie. Het kan zich uiten in gebrek aan liefde voor anderen die net als jij in het wonder van Gods aanwezigheid mogen delen. Als dat nu, in de nieuwtestamentische tijd, gebeurt, grijpt God niet altijd in met mislukte oogsten en een economische crisis. Maar de les uit Haggai's tijd blijft staan: het wonder van Gods aanwezigheid onder ons vraagt om het antwoord van onze verwondering. Dan ga je royaal aan het werk. Daarbij geldt nog steeds de belofte dat de HEER die inzet met vreugde zal aanvaarden. Hij zal dan laten zien dat Hij met al zijn luister aanwezig is in ons midden (zie Hag. 1:8).

Noot:

- * Vgl. hierbij de boeiende studie van de onlangs overleden hoogleraar C. Trimp, 'De heerlijkheid van God', in: *Bevindingen. Verzamelde opstellen*, Franeker, Van Wijnen, 1991, p. 16-20.

Cornelis Trimp

18 januari 1926 - 9 maart 2012

Prof. Trimp (r.) in gesprek met prof. Douma

Kees Trimp als scholier. Maandagmorgen 27 april 1942. In de pauze op het plein voor het Hervormd Lyceum in Amsterdam. Een klasgenote: 'Zeg Chris, wat deed jij gisteren bij ons in de kerk?' 'Ik wilde professor Schilder horen.'

Kees: 'Heb jij Schilder gehoord? Daarover moet je me wat komen vertellen.' Nu, dat is gebeurd. Hij liet me kennismaken met *Christus in zijn lijden*: ontroerend! En later in dat jaar kreeg ik de brieven die KS geschreven had 'op reis' over de zelfcontinuering van de synode. Zo werd ik binnengetrokken in het klimaat en de denkwijze van KS. En inmiddels groeide voor Kees Trimp en mij – al schakend – de vriendschap.

De student

In de zomer van 1943 ingeschreven als student in Kampen kon hij geen colleges volgen. De Hogeschool was gesloten. Tentamina konden worden afgelegd bij de docenten thuis of waar zij 'logeerden'. Toch was het cursusjaar 1943-1944 niet zonder onderwijs. Herman Vollenhoven, ook theologisch student, betreunde het de inleidingcolleges van zijn vader niet te kunnen volgen. De professor behandelde toen de stof met zijn zoon, die enkele vrienden mocht meenemen. Zo werden wij, Kees, Jelier Wiskerke, Jelle Faber en ik, ingeleid in de calvinistische wijsbegeerte,

uiteraard zeer vruchtbaar voor de latere theologische studie.²

Reeds in het begin van zijn studententijd bleek de betrokkenheid bij het kerkelijk leven uit een tweedelig geschrift (25 mei 1944): *De schorsing van prof.dr. K. Schilder*.³ Daarin lag de stof van het gravamen ingediend bij de kerkenraad van Amstelveen.⁴

De Vrijmakingsvergadering (11 augustus 1944) kon hij niet bijwonen. Hij was 'ondergedoken' in Haarlem in het bejaardenhuis van de zuster van zijn moeder.⁵

Op 24 maart 1945 vond de Vrijmaking in Amsterdam-Zuid plaats. Op 29 april sprak Kees – inmiddels weer thuis – een stichtelijk woord over de vrijmoedigheid (Heb. 10:35).⁶

De dominee

Op 3 februari 1951 trouwde hij in Ferwerd met Janty Holwerda, met wie hij ruim 61 jaar 'in alles samen' mocht zijn.⁷ Op 11 februari werd hij door zijn zwager ds. D. van Houdt bevestigd in Twijzel (Jer. 3:14-16).

Bij twee momenten sta ik stil:

Als jong predikant kreeg hij te maken met een aangrijpend ongeval: een bus met bruiloftsgangers kwam in botsing met een trein: vijf doden en veel gewonden. Hij moest met zijn collega ds. M.K. Drost de getroffenen 'opvangen' met de enige troost die we belijden in Zondag 1.⁸ Een ander belangrijk moment is de publicatie van *Tot een levendige troost zijns volks*.⁹ In dit boek ontmaskert hij de misvatting van dr. J.G. Woelderink ten aanzien van de opvatting van Karl Barth, als zou deze de 'gereformeerde verkiezingsleer' hebben bevrijd van scholastieke elementen die reeds zouden teruggaan op de synode van Dordt (1618-1619).

Van belang voor ons kerkelijk leven is de verhelderende uiteenzetting over de verhouding van Gods verkiezing en Gods verbond. Immers in de bindende synodale leeruitspraken in de jaren '40 worden deze beide gelijk geacht, met als gevolg dat de doop van degenen die later blijken niet uitverkoren te zijn, niet ten volle als doop kan worden beschouwd.¹⁰ In een duidelijk schema laat hij zien dat de 'uitverkiezing' een wig drijft in het verbond, zodat het ene beloftewoord gesplitst wordt in een 'onvoorwaardelijke heilsbelofte' voor de

De 'uitverkiezing' drijft een wig in het verbond

uitverkorenen en een 'voorwaardelijk aanbod van genade' voor de overigen. Die splitsing voltrekt zich ook ten aanzien van de sacramenten in 'vol' en 'niet vol'. De ene werkelijkheid van Gods woorden en werken wordt uiteengebroken tot twee onwerkelijkheden.

In zijn tweede gemeente, in Middelburg (1955-1961), wordt de belijdenis van Gods verkiezing breed en troostrijk behandeld in *De schat van Christus bruid*.¹¹

Kroniek
Chris Breen

Belangrijk is de angst voor 'de verkiezing' weg te nemen en de persoonlijke geloofskennis van Gods verkiezing in dankbaarheid, verwondering en tot troost te leren beleven (DL 1,12 en 14). En tegelijkertijd werkte hij na het slagen voor het doctoraal examen in 1958 aan zijn dissertatie.¹²

De professor

Op Hervormingsdag 1969 door de synode van Hoozevee benoemd tot hoogleraar in de ambtelijke vakken als opvolger van prof. C. Veenhof, begon hij zijn arbeid in Kampen op 13 april 1970. Juist vanwege de ambtelijke vakken

begrip 'ambt' prijsgegeven, zoals de structurele ordening van het functioneren in de gemeente, het geregeld en voortdurend karakter daarvan en de door Christus verleende volmacht tot dit dienstbetoon. Ten diepste gaat het om het feit dat Christus aan het ambt 'volmacht' en 'gezag' heeft verleend, omdat Hij ontzag en gehoorzaamheid vraagt voor zijn Woord (p. 118v). Van belang is ook voor wat de kerkelijke naamgeving betreft, niet te spreken van het 'bijzonder' ambt in onderscheiding van het zogenoemde 'ambt der gelovigen', maar van ambt (p. 113v).¹⁶

Dat was reeds voorbereid in zijn inaugurele oratie *De volmacht tot bediening der verzoening*.¹⁷ Duidelijk wordt aangetoond dat bij Schleiermacher (in de 19e eeuw) en bij Barth (in de 20e eeuw) van een ambtelijke bediening der verzoening niets overblijft.

Bij Schleiermacher komt de prediking niet uit boven het peil van het spreken van mens tot mens. Niet de levende Christus presenteert zich aan de gemeente, maar de gemeente functioneert zélf in een van haar eigen organen. De prediking is dan geen middel der genade. De voorganger heeft slechts als taak het in allen aanwezige vrome zelfbewustzijn voor te stellen of weer te geven. Zo kan bij ieder een blijde herinnering ontstaan van het vrome gevoel dat in hem aanwezig is.

Tegenover Schleiermacher wil Barth van de hoogte van Gods Woord getuige zijn, maar dan zó dat er geen bediening van het Woord geschiedt maar een dienst aan het Woord, zodat de prediking en ook de Schrift Gods Woord kan worden in de soevereine handeling van Gods genade. Op deze manier wordt de bediening verslonden door dienst en is er van uitdeling geen sprake.

Beiden komen dus – langs een verschillende weg – tot dezelfde resultaten. Daartegenover wordt een duidelijke exegese van 2 Korintiërs 5 gegeven en met instemming Calvijn aangehaald, dat God in de belofte van het evangelie en door de boodschap van de prediking de wereld met Zichzelf verzoent (*Institutie* III.2.29).¹⁸

Te Voorburg (1961-1967) beleefde hij zijn promotie in Kampen.¹³ Zijn proefschrift *Om de oeconomie van het welbehagen*, waarin hij een analyse geeft van de 'Heilsgeschiede' in de dogmatiek van Karl Barth, werd direct door prof.dr. H.J. Schilder als vereiste tentamenstof ingevoerd, mede vanwege de behandeling van de oudtestamenticus G. von Rad. Promotor was prof.dr. L. Doekes, die zelf in zijn inaugurele oratie in 1953 Dordt tegenover Barth stelde. Aan het eind van de arbeid in Groningen-Noord (1967-1970) verscheen *Betwist schriftgezag*, een bundel artikelen uit de jaren 1963-1968 over het gezag van de Bijbel. Dat onderwerp bleef altijd zijn aandacht boeien als noodzakelijk voor de zekerheid van het geloof en voor het afwijzen van dwalingen.¹⁴

heeft hij studie gemaakt over het *ambt* in zijn magistrale boek *Ministerium*, een introductie in de reformatorische leer van het ambt (1982).¹⁵ Dit boek is van groot belang. Het bevat een scherpzinnige en boeiende analyse van de gedachten van Luther, Bucer en Calvijn. Deze laatste kan niet anders dan met grote verwondering spreken over het ambt. De confrontatie van deze reformatoren met Rome wordt duidelijk belicht. Als kern van het ambt wordt genoemd de van Godswege verstrekte opdracht tot het vervullen van een bepaalde taak. Die taak blijkt een dienstverlenend karakter te bezitten met als doel de opbouw van de kerk van God (p. 51). Wanneer het woord 'ambt' zou worden vervangen door 'dienst', dan worden karakteristieke zaken van het

Afscheidscollege

En dat loopt uit op zijn afscheidscollege *Het leerambt niet verspelen*.¹⁹ Het is 2 december 1992: de actieve dienst wordt beëindigd.

In het conflict tussen Erasmus en Luther komt het predikambt nadrukkelijk ter sprake. De kern van het conflict was de opvatting van Erasmus over de 'vrije

Het leerambt niet verspelen

wil', waarin hij Luthers ontkenning van de vrijheid van de menselijke wil tegenspreekt. Volgens Erasmus bevat de Bijbel veel ontoegankelijke plaatsen, bijvoorbeeld de Drie-eenheid en de relatie tussen de Goddelijke en menselijke natuur van de Here Christus. Maar instructies over een zedelijk goed leven zijn wél te begrijpen. Dat moet ook de inhoud van de prediking bepalen. En juist dat doet Luther uitroepen: 'Waar blijft intussen het leerambt?'

Als thema kreeg dit college mee: 'De klaarheid van de Schrift in de bediening van het Woord'. Breed wordt ingegaan op Luthers woord: met de leer van het geloof mag niet een spel naar eigen geliefen worden gespeeld. Juist in de leer wil Gods rechtvaardiging de mens bereiken en hem ervoor behoeden dat hij zijn eigen gerechtigheid voor God wil verdienen. Uit deze diepe overtuiging heeft Luther duizenden preken gehouden.

Als Luther vergeleken wordt met onze generatie, blijkt dat het spreken over de leer van de Schrift en het leerambt van de kerk klanken zijn uit een ver verleden. Dat wordt aangetoond uit het boek van dr. G.D.J. Dingemans: *Als hoorder onder de hoorders* (1991), die de Bijbel een interpretatie van menselijke godsbeleving noemt. Daartegenover geldt: 'Wie een knecht van het evangelie wordt zal geen "interpreet" van oude teksten zijn, maar verkondiger van goede tijding.'²⁰

Aan het adres van de studenten sprak Trimp de hoop uit dat ze in de theologische studie sterk bemoedigd zouden worden om dienaren van het betrouwbare Woord van God te worden. 'Waar

de stem van Christus klinkt, daar is de schaapskooi van het eeuwige leven' (Luther).

Klank en weerklank

In de jaren '80 vroeg hij aandacht voor de mens in de prediking.²¹ Het gaat in de prediking het meest over de voortgang van Gods werk – het hoofddaccent van de zogenaamde heilshistorische prediking – maar niet minder om Gods omgang met de mens in zijn verbond. Dat was een nieuw geluid. Zo wordt aandacht gevraagd voor het werk van de Heilige Geest in het hart. En dat is voor de predikkunde van grote betekenis. Trimps *Klank en weerklank* is wellicht het meest besproken boek op verenigingen en studieavonden. Hij wil bewaren voor het gevaar dat de woorden 'het verbond is belofte en eis' tot een 'gladde formule' worden. Dus niet: er is een rijke belofte maar ook een eis (contrast). Of: we moeten ook op de eis letten (als een toevoeging). Dan leven we niet bij 'de' belofte en 'de' eis, maar met God de Vader van onze Here Jezus Christus. De belofte van het evangelie is de inhoud van de prediking en van het geloof (HC, antw. 22). En wanneer God de vervulling van de eis maakt tot inhoud van zijn belofte, dan is daarmee de eis nog niet van z'n aard beroofd. God komt in de prediking met zijn aanspraak tot ons en maakt zo aanspraak op ons als appel op onze verantwoordelijkheid. De ondertitel luidt: 'Door prediking tot geloofservaring'. Zeer indringend laat hij zien dat er niet alleen weerklank is, maar ook: tegenstem. Die moet in de prediking ook hoorbaar worden. Dan komen de echte vragen uit het hart op. Dan zal er aandacht komen voor de aanvechtingen. Vooral bij Luther is dat bekend. Maar ook bij Calvijn, zij het wat minder hef-

Aangrijpend is het hoofdstuk waarin de vraag wordt gesteld of het geloof kan standhouden bij het verschrikkelijke lijden in deze wereld, juist in het licht van Zondag 10. De vraag wordt gesteld: was God afwezig in Auschwitz? Het antwoord is: nee, maar verschrikkelijk aanwezig. In zijn toorn, waardoor Hij aan de beulen de ruimte gaf om te tonen hoe failliet het leven is wanneer de dienst van God ingeruild wordt voor de heidense goden der Germanen. En voor wat de slachtoffers betreft: leer de les van Lucas 13, waar de Here niet spreekt over de getroffenenen maar tot de levenden: bekeert u.

CT

Er is hierover nog veel meer te zeggen. En ik moet voorbijgaan aan zijn diaconale bijdragen zoals in *Zaaien op dankdag* (1988), aan zijn betekenis van de ambtsleer voor *De humaniteit in de zielszorg* (1981), aan zijn 'De vrijmaking als bevestiging en veiligstelling van de Vereniging van 1892' in *Radix* (1994), aan 'De plaats van de lofzegging in de avondmaalsgebeden' in *De biddende Kerk* (1979) en – helaas – aan *De kerk in aanbouw* (1998). Zijn rapport over art. 31 KO (GS Spakenburg 1958) getuigt van gelovige wijsheid, en zijn bestrijding van de Open Brief (1966) van zorg voor de gemeente.

Wanneer ter gelegenheid van zijn afscheid de toenmalige studenten Beuving en Aan het Rot een gedicht gemaakt en gecomponeerd hebben (nu 'verscholen' in het Gereformeerd Kerboek als Gezang 178), dan zal het professor Trimp uit het hart gegrepen zijn als tot God gezegd wordt: *U deed uw kerk uw ware Woord bewaren. In haar belijden klonk uw heerschappij.*

Niet alleen weerklank, maar ook: tegenstem

tig (ook HC, antw. 44 en DL V,3 en 11). De aanvechtingen moeten in de preek worden genoemd en bestreden om te komen tot de overwinning van het geloof (1 Joh. 5:4). Wat zijn de psalmen niet vol van nood, onrust, angsten!

Gedachtig aan zijn initialen CT gedenken wij hem in zijn: confessionele trouw aan de belijdenis, consoliderende trouw voor de kerk en constante trouw in de vriendschap. Zó gedenken wordt *danken*.

Noten:

- 1 Via de vader van een klasgenoot, met wie ik vaak naar dr. K.H. Miskotte ging, had ik gehoord dat KS zou preken in de Rafaëlpleinkerk. Eén blik in *J.A. Rispens: Richtingen en figuren in de Nederlandse letterkunde na 1880*, waarin KS als theoloog ook een groot literator genoemd werd, was voldoende om te gaan. Tekst: Romeinen 10:6-8: overweldigend! Geraakt en gegrepen: 'nabij u is het Woord': zo geheel anders dan Miskotte.
- 2 Iedere maandagavond op een andere plaats: de bezetters mochten het niet ontdekken. Kees kon 's avonds niet meer in Amstelveen komen en logeerde bij ons. Een keer liepen we op de Apollo-laan met onze tassen op ons hoofd om 'beveiligd' te zijn tegen de om ons heen vliegende granaatscherven van het afweergeschut.
- 3 Tijdens een 'stroomtocht' door prof. J. Kamphuis ontdekt in de bibliotheek van de toenmalige Theologische Hogeschool (*Almanak FQI*, 1976, p. 160v).
- 4 Op 11 april 1943 deed hij daar belijdenis. Voorganger ds. H. Vogel, tekst Hebreëen 13:13. Na de belijdenis Psalm 68:10: de laatste woorden 'volkomen uitkomst' zijn vervuld op 9 maart 2012.
- 5 Door het telegram van ds. H. Knoop aan zijn vader was ik op de hoogte van die vergadering. De trein van Amsterdam naar Den Haag moest meermalen stoppen vanwege beschietingsgevaar. Ik zat daar naast zijn zwager, de latere ds. D. van Houdt. Ik zal nooit vergeten wat KS antwoordde op de vraag van een student hoe het nu met de Opleiding zou gaan: 'Vergeet niet dat u een Vader hebt die Abraham heet.' De dag erop heb ik Kees uitgebreid verslag gedaan. Daardoor heb ik helaas de toespraak van dr. M.B. van 't Veer over de 'kerkrechtelijke zaak' gemist. Zijn aantekeningen zijn nooit gevonden.
- 6 De eerste zondag was er een huissamenkomst waar Jelier Wiskerke sprak; op Goede Vrijdag Jelle Faber (Mat. 27:51a), in gebouw 'De Rietwijker', 3^e Schinkelstraat 9. Kees begeleidde ook de gemeentezang.
- 7 Het huwelijk werd bevestigd door de toenmalige predikant, de latere prof. J. Kamphuis.
- 8 In de plaatselijke kerkbode opende hij zijn pastorale hart. Wat hij later als prof moest onderwijzen, mocht hij toen reeds betonen.
- 9 In 1954 (bij Oosterbaan en Le Cointre) ter gelegenheid van de herdenking van het eeuwfeest van de School der kerken. Het was de bedoeling dat dit boek een onderdeel zou zijn van één bundel. Door de hoeveelheid stof verscheen er afzonderlijk nog: J. Kamphuis, *Katholieke vastheid* en J.R. Wiskerke: *Volk van Gods keuze*.
- 10 *Prae-advies* 1943, p. 24.
- 11 1958 (bij Oosterbaan en le Cointre, p. 66-92), tezamen met de predikanten H.J. Meijerink, J. Faber en G. Zomer. De inhoud is ten behoeve van het verenigingswerk in schetsen samengevat.
- 12 Later eens van Middelburg rijdend om in Zoutelande voor te gaan, vertoonde hij een merkwaardige rijkunst door met de auto niet de bocht te nemen maar rechtuit te blijven gaan en zo op het erf van een boerderij tot stilstand te komen. Hoge en diepe gedachten kunnen soms de kijk op de werkelijkheid verduisteren.
- 13 29 juni 1961 – als eerste promotie na het door de synode in Enschede (1945) erkende en verleende recht, waarvoor o.m. dr. C. Bouma (1930) en de proffen S. Greijdanus en K. Schilder (in *Afbouw*) terecht geijverd hadden.
- 14 Evenwel gedateerd: Kuitert is immers nadien veel verder afgeweken. Het gezag, de betrouwbaarheid van de Bijbel en de historiciteit van wat daarin geopenbaard is, vond een krachtige verdediging in zijn *Klaarheid der waarheid*, waarin hij de gedachten van dr. J.G. Geelkerken treffender bestreed dan de synode van Assen (1926) had gedaan. Zie ook zijn bespreking van de dissertatie van dr. R. Bijlsma, *Schriftuurlijk Schriftgezag*, die voorbijgaat aan wat de Schrift over zichzelf zegt en de kern van de denkfout van Geelkerken niet heeft voorzien (*Lucerna*, reeds in 1960).
- 15 In de *Almanak FQI* (1977) worden enige vragen aangaande het kerkelijk ambt aan de orde gesteld.
- 16 Zo wordt afscheid genomen van Kuyper, die de 'bijzondere' ambtsdienst deed 'opkomen' uit het ambt van de gelovigen (zie ook noot 15, *a.w.*, p. 89).
- 17 In 1983: een tweede druk (zie noot 98 in afscheidscollege).
- 18 Een jaar later wordt dit op 4 december in een rede bij de overdracht van het rectoraat, 'De actualiteit der prediking in het licht van het Sola Scriptura van de Reformatie', nader belicht. Hoezeer hij geboeid werd door de prediking van het Woord en de werking van de Heilige Geest, blijkt uit een bijdrage in de feestbundel voor prof. J. Kamphuis (*Beziëld verband*, 1984, p. 220-230) m.b.t. de uitdrukking 'uiterlijke prediking' (DL III/IV, 11 en 12). Zijn voorstel betreffende een precieze tekst is door de synode van Heemse (1984/1985) overgenomen. Dit doet me herinneren aan zijn advies, toen ik als curator een college bijwoonde: Je moet vaak veel lezen om een paar verkeerde dingen niet te zeggen.
- 19 In *Gereformeerd Kerkblad* van Overijssel c.a. (dec. 1992) gaf ik daarvan een impressie.
- 20 Uit de aangehaalde toen zeer recente literatuur blijkt de verbazingwekkende belezenheid en de gerijpte kennis van de reformatoren. Het is bekend dat Trimp tot in de laatste fase van zijn leven met hen bezig was. Hij was blij met de nieuwste vertaling van de *Institutie* van Calvin.
- 21 Verschillende publicaties zijn het resultaat van die bezinning, o.a.:
 - a. *Woord, water en wijn* (1985);
 - b. *Heilsgeschiedenis en prediking, een onvoltooid gesprek* (1986). Gezien de vragen van A.C. Breen in zijn recensie (*Woord en School*, feb. 1987, p. 90v) is dit gesprek nóg niet voltooid, zo het al gevoerd wordt;
 - c. 'Ervaring' (*Almanak FQI* 1986);
 - d. *Klank en weerklank* (1989);
 - e. 'De toe-eigening van het heil in het perspectief van historie en confessie', in: *Delen in het heil*, red. dr. W.H. Velema (1989);
 - f. 'De mens in de prediking' (*Almanak FQI* 1989, p. 170v).

Doopgedachtenis

Foto Gert Jan C. Veenstra

De Generale Synode van Harderwijk (2011) heeft een duidelijke uitspraak gedaan: ‘zogenaamde overdoop (is) in strijd met wat de Schrift leert (Mat. 28:19; Rom. 6:3 en 4; 1 Kor. 12:13; Gal. 3:27; Kol. 2:12 en Ef. 4:5) en de kerken belijden (Geloofsbelijdenis van Nicea; NGB art. 34)’. Toch zijn er broeders en zusters die ernaar verlangen om opnieuw gedoopt te worden. Wat hebben we hun als kerken te bieden?

Wie met deze vraag beziggaat, doet er verstandig aan kennis te nemen van wat er door anderen al over gezegd is. Zo wordt er binnen de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) al geruime tijd van gedachten gewisseld over vormen van doopbevestiging, en heeft prof. dr. E.A. de Boer afgelopen november tijdens een symposium over de Nederlandse Geloofsbelijdenis enkele suggesties gedaan.² Van beide wil ik in dit artikel dankbaar gebruikmaken.

Eens gedoopt blijft gedoopt

Het is het Evangelisch Werkverband geweest, dat binnen de PKN als eerste heeft gevraagd om een vorm van doopbevestiging. Dit gebeurde onder meer middels een notitie getiteld *Verbond vernieuwen, doop bevestigen*. Uitgangspunt was daarbij dat de doop zelf een eenmalig gebeuren is. ‘De doop is een teken van God. We worden gedoopt in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Daarom is de doop eenmalig. Overdoop of herdoop wijst de kerk dan ook af.’

Dit uitgangspunt werd bevestigd in het advies dat een commissie van theologen in 2007 uitbracht onder de titel ‘Doopbevestiging als vorm van doopgedachtenis’. ‘De doop is een genadehandeling die volgens het eenparig gevoelen van de christelijke kerk (*consensus ecclesiae*) eenmaal aan de gelovige voltrokken wordt. Zij ontleent haar betekenis niet aan de menselijke beleving of aan algemene behoefte aan menselijke rituelen op belangrijke momenten op de levens-as, maar is primair een instelling die in het Nieuwe Testament op Christus teruggevoerd wordt.’

De Boer laat zien hoe ook Guido de Brès in artikel 34 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis in zijn confrontatie met de wederdopers de eenmaligheid van de doop sterk benadrukt. ‘De doop mag niet herhaald worden, want wij kunnen ook niet tweemaal geboren worden. Deze doop is immers niet alleen van waarde voor ons wanneer wij hem ontvangen en het water op ons is, maar gedurende ons hele leven.’ Het is daarom ook niet overdreven om te stellen, dat de uitspraak van de gene-

rale synode van Harderwijk staat in de ruimte van de algemene christelijke kerk die we kennen uit de Apostolische Geloofsbelijdenis.

Nieuw ritueel?

Toch is hiermee niet alles gezegd. Want hoezeer de eenmaligheid van de doop voor het Evangelisch Werkverband ook uitgangspunt is, het vroeg tegelijk wel om een vorm van doopbevestiging. Geen herhaling, maar ‘present stellen’ van de doop. In de discussie die daarop binnen de kring van de PKN ontstaan is, werd al gauw aansluiting gezocht bij het in die kerkgemeenschap al bestaande ritueel van de ‘doopgedachtenis’. In het *Dienstboek* dat in 1998 verscheen, heeft dit ritueel een plaats in de liturgie van de ‘Paaswake’ in de paasnacht en wordt het als volgt beschreven:

Allen die gedoopt zijn, kunnen naar voren komen en met het water uit de doopvont een kruis maken op voorhoofd, borst en schouders als teken van het beamen van de doop. Intussen kan een lied gezongen worden, bijvoorbeeld Gezang 247: ‘De Geest des Heren heeft een nieuw begin gemaakt.’

Dienstboek. Een proeve. Schrift, maaltijd, gebed (Zoetermeer 1998), p. 143.

Op allerlei manieren werd dit ritueel in de discussie binnen de PKN uitgebouwd, om zo te komen tot een ritueel van doopbevestiging.

Belangrijk punt lijkt me daarbij, dat een dergelijk ritueel van doopgedachtenis in de liturgische praktijk van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) niet voorhanden is en deze kerken bovendien een (nog) grotere soberheid in het gebruik van rituelen kennen dan in (delen van) de PKN. Dit heeft tot gevolg dat een desgewenst in te voeren ritueel van doopbevestiging of -vernieuwing in verschillende opzichten een vreemde eend zou zijn in de vrijgemaakte liturgische bijt.

Als twee druppels water

Een aangelegen punt in de discussie zoals die binnen de PKN gevoerd is en wordt, is de vraag of een ritueel van doopbevestiging al dan niet een 'waterhandeling' zou moeten bevatten. In de voorstellen van het Evangelisch Werkverband was dat nadrukkelijk wel het geval. De al genoemde notitie *Verbond vernieuwen, doop bevestigen* bevat ook een uitgewerkte 'Orde van dienst voor de bevestiging van de doop', waarbij het ritueel als volgt beschreven wordt:

Voorganger (bij de doopvont / staande in het doopbad):

Enmaal bent u gedoopt
in de naam van de Vader, en van de Zoon en van de heilige Geest.

Al wat de Heer u in uw doop beloofd heeft:

de afwassing van al uw zonden – door het bloed van Christus
de begrafenissen van uw zondaarsbestaan – in de dood met Christus
de opstanding tot een nieuw leven met Christus – in zijn verrijzenis
en de heilige Geest, die u vervullen en leiden zal –
dat bevestigen wij vandaag aan u

Bij de waterhandeling (onderdompeling, evt. begieting of besprenging) de woorden:

in de Naam van Jezus!

(Verbond vernieuwen, doop bevestigen. Handreiking voor de kerkenraad)

Het hier beschreven ritueel lijkt als twee druppels water op de geloofsdoop zoals die in evangelische kring gebruikt wordt, zelfs inclusief de mogelijkheid van en voorkeur voor onderdompeling. Het verbaast niet dat dit op kritiek gestuit is. De eerder al genoemde commissie van theologen noemde een ritueel van doopgedachtenis of doopbevestiging aanvaardbaar, mits dat duidelijk van de doop onderscheiden wordt, de doopgedenker zelf de waterhandeling voltrekt en er nooit meer water gebruikt wordt dan bij de doop zelf. 'Waar in een gemeente gedoopt wordt door besprenkeling bekruidt de doopgedenker zich met water uit de doopvont of schept water over zijn gezicht.' Uiteindelijk heeft de synode van de PKN op 12 november 2009 besloten, dat er ruimte moet komen voor een ritueel met water om het (eenmalige) sacrament van de doop te gedenken. Hoe dat ritueel er precies gaat uitzien, is op dit moment nog niet duidelijk.

Voortgaande wassing

Ook De Boer pleit aan het slot van zijn lezing voor 'een vorm van doopvernieuwing'. Hij wijst op de doop van Johannes, die het volk Israël voorbereidde op de komst van de Messias en vraagt of het mogelijk is 'om in de christelijke kerk aan de doop in Christus' bloed, bediend ook aan de kinderen, iets als een Johannesdoop toe te voegen'. Om een nieuwe toewending tot de Verlosser gestalte te geven, bijvoorbeeld bij de bewuste beslissing van geloofsbelijde-

waarde behoudt. Christus geeft ons in de doop alles wat we nodig hebben. Maar omdat wij steeds weer tot zonde komen en soms ver van de HERE afdwalen, behoort een voortgaande wassing na de doop theologisch tot de mogelijkheden.

Schijn vermijden

We keren terug tot het onbetwiste uitgangspunt: de doop is eenmalig. Het lijkt me dat we, als we dat uitgangspunt serieus nemen, ook iedere schijn van herdoop moeten vermijden. Niet alleen voor de theoloog, maar ook voor de leek moet glashelder zijn dat je in de kerk maar één keer gedoopt wordt. Mijns inziens betekent dit niet dat elke vorm van waterhandeling verboden is, maar wel die vormen die uiterlijk grote overeenkomst met de doop vertonen. Jezelf in water onderdompelen of met water besprenkelen, begieten of bekruiden wekt misverstanden. Ditzelfde geldt wat mij betreft ook voor de door De Boer voorgestelde 'wassingen'. Het moge waar zijn dat deze theologisch van de doop zijn onderscheiden, in de praktijk lijken ze er als twee druppels water op. Maar daar komt nog iets bij. De door De Boer voorgestelde wassingen zijn een vorm van verbondsvernieuwing, die van de mens uitgaat. Met andere woorden: je wast en reinigt jezelf, na een periode vol zonde en afdwaling. Maar wordt daardoor toch niet de indruk gewekt, dat de eenmaal bediende doop onvoldoende is geweest? Temeer, daar De Boer ook onbekommerd spreekt over 'gewassen wórdén'. De vraag zou kunnen rijzen, waarom ik er zozeer aan hecht om de schijn van herdoop te vermijden. Nu, in ieder geval in de PKN is de vraag om een ritueel van doopbevestiging voortgekomen uit het verlangen van veel 'herintreders' in de kerk, om opnieuw gedoopt te mogen worden. Met andere woorden: zij vragen om herdoop. Maar als je om pastorale redenen daaraan dan tegemoet wilt komen, moet wel duidelijk zijn dat het geen herdoop is. Omdat de kerk daar principieel niet aan doet. En hetzelfde geldt (misschien nog wel meer), als het gaat om mensen die uit sympathie voor het evangelisch gedachtegoed vragen om herdoop.

Luthers ritueel

Ondertussen betekent dit niet dat er helemaal geen mogelijkheden voor doopgedachtenis overblijven. In de notitie *Doop, doopgedachtenis en doopvernieuwing* uit 2008 wordt ook aandacht besteed aan wat de lutherse traditie heeft opgeleverd op het punt van de doopgedachtenis. Daarin wordt onder meer het volgende sobere ritueel beschreven:

‘Bij de doop of doopgedachtenis wordt gezamenlijk hardop de apostolische geloofsbelijdenis gezegd, daarna zingt men een dooplied, zoals gez. 337 of 338, waarin het zondvloedgebed – zowel in Luthers Taufbüchlein als in het Gereformeerde doopformulier aanwezig – doorklinkt.’
(*Doop, doopgedachtenis en doopvernieuwing*)

Dit zeer bescheiden ritueel is later uitgebreid. ‘Vaak worden deze woorden verbonden met een ritueel, waarbij men het water uit de doopvont aanraakt, of een kruis slaat.’

Gelegenheden aangrijpen

Van belang lijkt me ook de handreiking *Om de rijkdom van de kinderdoop*, die de Confessionele Vereniging en het Confessioneel Gereformeerd Beraad in april 2010 lieten verschijnen. Uitgangspunt hierin is dat er in de Protestantse Kerk al een groot aantal prachtige gelegenheden is voor doopgedachtenis, waarvan echter in de praktijk te weinig gebruik wordt gemaakt. Er wordt een pleidooi gevoerd om dat wel te gaan doen, en niet te snel te grijpen naar vormen van doopgedachtenis die haast als vanzelf de gedachte aan herdoop oproepen.

Concreet wordt onder meer gewezen op de openbare geloofsbelijdenis. ‘Dit is de eigenlijke doopgedachtenis van de tot volwassenheid gekomen mens die als kind werd gedoopt. Hiermee neemt hij (of zij) zijn (of haar) doop voor eigen rekening.’ Daarnaast wordt ook gewezen op het sacrament van

het heilig avondmaal. ‘Ook het avondmaal verwijst, evenals de doop, naar het verzouwend werk van Jezus Christus, waardoor wij mogen leven in het licht van Gods liefde.’ En ten slotte wordt er nog op gewezen dat elke doopdienst ook weer een gedachtenis aan de eigen doop is. ‘In elke doopdienst vieren alle gemeenteleden de doop mee doordat ze de doop zien en de doopwoorden horen.’ Anders gezegd: hier wordt een pleidooi gevoerd om (ook) het sacrament van de heilige doop telkens weer te ‘gebruiken’.

Steentjes en rozen

Naast een pleidooi om bestaande gelegenheden voor doopgedachtenis goed te gebruiken, bevat genoemde handreiking ook suggesties voor andere vormen. Ten aanzien van het gebruik van water wordt gearzeld, vanwege de al te makkelijke associatie met herdoop. Daarnaast wordt er nog op gewezen dat we in de Bijbel geen aanzetten tot gedenkrituelen met water vinden, maar er veeleer gedenksteden worden opgericht of maaltijden gehouden. Van daaruit wordt de suggestie gedaan om jaarlijks een moment te creëren waarop gemeenteleden hun doop kunnen gedenken door bijvoorbeeld een gedenkroos of gedenksteentje in de lege doopvont te leggen als dank aan God voor hun doop.

Deze suggestie is niet nieuw. Enige tijd geleden besprak ds. Niemeijer in dit blad al het (toen opkomend) gebruik om bij de openbare geloofsbelijdenis een roos in de doopvont te leggen. ‘Het leggen van een bloem door iedere catechisant’, schreef hij toen, ‘is een visualisering van het antwoord op de doop, en van de individuen die hun gaven samenvoegen en inzetten in de ene gemeenschap van Gods verbond. (...) De persoonlijk gegeven bloemen vormen samen één boeket. En de (bloemen-) hulde komt daar waar ze hoort: bij (de God van) de doop.’³ Als variant hierop wordt in de handreiking ook nog het gemeentelid genoemd die in zijn (of haar) belijdenisdienst het doopwater aanraakt of ernaar reikt.

Rijkdom meer etaleren

Soms kom je broeders en zusters tegen die verlangen naar herdoop. Wat hebben we hun als kerken te bieden? De Generale Synode van Harderwijk (2011) heeft klip-en-klaar uitgesproken dat aan hun verlangen niet kan worden tegemoetgekomen. De doop is eenmalig. Evenmin lijkt het me wijs om vormen van doopgedachtenis in te voeren die als twee druppels water op de geloofsdoop lijken en bovendien een vreemde eend in de liturgische bijt van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) vormen.

Maar wat dan wel? Opnieuw in aansluiting bij de uitspraak van Harderwijk zou ik willen stellen dat de desbetreffende broeders en zusters recht hebben op onderwijs. En zij niet alleen, ook de hele gemeente. We *zijn* gedoopt, laat de rijkdom daarvan ons in de prediking steeds opnieuw verkondigd worden. Eventueel kan dit onderwijs ondersteund worden door eenvoudige rituelen zoals daarvan in de handreiking *Om de rijkdom van de kinderdoop* sprake is. Bij voorkeur in de belijdenisdienst.

Noten:

- 1 Acta, artikel 19.
- 2 Het is de bedoeling dat de lezing van dr. De Boer (‘Meester in de martial arts. De Brès’ gebruik van de patres in *Le baston* en de *Confessio Belgica* over de doop’) op een later tijdstip gepubliceerd zal worden, maar hij was zo vriendelijk mij de tekst ervan alvast toe te mailen. Daarvoor hartelijk dank!
- 3 P. Niemeijer, ‘Rituelen bij de openbare geloofsbelijdenis’, in: *Nader Bekeken* jrg. 11 (2004), p. 20v.

Inprenten

Column

Rufus Pos

Het is nu ruim een jaar geleden dat Japan getroffen werd door een verwoestende aardbeving met als gevolg een tsunami die grote schade aanrichtte, onder andere in de Fukushima kerncentrale. De beelden die onze huiskamers binnenkwamen, waren ronduit indrukwekkend. Letterlijk: ze maakten diepe indruk! Zo zijn trouwens ook de beelden van de tsunami die rond kerst 2004 Thailand en Atjeh (Sumatra) trof, op ons netvlies gebrand. Het aanzwellende water dat onstuitbaar door de straten spoelde en alles met zich meesleurde.

Van minder grote omvang, maar toch geweldig indrukwekkend was het busongeluk in Zwitserland waarbij zo veel Belgische en ook Nederlandse kinderen om het leven kwamen. Hartverscheurend!

Omdat rampen voor ons meestal op grote afstand gebeuren, zijn wij afhankelijk van de media om een idee te krijgen van de ernst en omvang van een ramp. Ik verklap geen geheim als ik stel dat de media een eigen agenda hebben. Als ze er zelf geen berekenbaar belang bij hebben, zullen ze echt niet wekenlang verslag doen van schokkende gebeurtenissen. Media zijn machtig en kunnen zo een 'kleine' ramp opblazen door spectaculaire reportages, terwijl ze een 'grote' ramp kunnen minimaliseren door er weinig of geen aandacht aan te besteden.

Nu is het niet mijn bedoeling om u in deze column te waarschuwen voortaan vooral argwanend tegenover het nieuws te staan. Het gaat mij erom dat als de media ons in-

drukwekkende beelden *inprenten*, dat die dan blijven hangen. Iets indrukken of inprenten heeft het effect dat je het niet gemakkelijk meer vergeet.

Onze persoonlijke wereld bestaat uit een oneindig aantal indrukken. Iedere dag worden we gebombardeed met gebeurtenissen, feiten, woorden, geluiden die een bepaalde indruk op ons maken. Wij filteren en selecteren, maar ook dan strijden heel veel indrukken nog steeds om de voorrang. En ook dan geldt: wat het meeste indruk maakt, blijft het langste hangen. Ieder van u kan uit z'n herinnering zomaar de beelden opdiepen van gebeurtenissen die een grote indruk hebben gemaakt.

Het volk Israël heeft veertig lange jaren door de Sinai-woestijn gezwoven. Een compleet nieuwe generatie staat bij de grens van het beloofde land. Straks zullen ze dat vruchtbare en welvarende land binnentrekken. Er zal een macht aan nieuwe indrukken zich aan hen gaan opdringen. Ze zullen in felle en wrede oorlogen terecht komen. Ze zullen kennismaken met indrukwekkende religieuze rituelen. Ze zullen moeten wennen aan een heel ander soort leven en levensritme.

Mozes houdt het volk de wet van de Here God voor. Maar niet dan nadat hij verklaard heeft: 'De HEER, onze God, de HEER is de enige.' Die enige God is *hun* God. Met die God mogen zij een relatie hebben!

Mozes moet die geboden van de Here samenvatten als: 'Heb de HEER, uw God lief met hart en ziel.'

En over dit gebod moet hij zeggen: 'Prent het je kinderen in!' Waarom zou de Here willen dat Mozes dat met juist deze woorden tegen het volk zegt? *Inprenten!* Natuurlijk om te maken dat dit gebod niet aan de kant geschoven wordt door andere zaken die zich als meer indrukwekkend voordoen. In het heetst van de strijd moet dit gebod voorop in hun aandacht blijven staan. Bij de innigste omhelzing moet dit gebod op de topjes van hun vingers dansen. Want het gaat niet om een set regeltjes die ze uit het hoofd moeten leren. Het gaat om regels die hun omgang met de Here veilig moeten stellen. Het gaat om hun eigen leven en hun geluk, en dat is uiteindelijk alleen maar te realiseren zolang hun leven zich afspeelt voor het aangezicht van God.

Inprenten. Dat geldt vandaag nog net zo. Het wonder dat we mogen omgaan met de Here God mag niet verdrongen worden door allerlei andere zaken die ook op de deur van ons hart bonzen. Dat God, de HEER, ook voor ons de *enige* wil zijn, moet daarom wel de gelegenheid krijgen te landen in ons leven. Het is dan ook goed om tenminste één dag van de week radiostilte te koesteren. Te rusten van alles wat zich dagelijks aan je wil opdringen. Zo komt er ruimte om opnieuw onder de indruk te komen van het wonder dat uit een wereld die getekend wordt door vernietigende rampen, mensen gered worden door God die Zich in Christus aan net zulke kwetsbare mensen verbinden wil.

N.a.v. Deuteronomium 6: 4-9.

Valt een verdeelde gemeente onder het oordeel?

Ik kan u niet prijzen om uw samenkomsten (...) Ik hoor dat u bij uw samenkomsten in de gemeente partijen vormt. Tot op zekere hoogte geloof ik dat ook. Het is onvermijdelijk dat er partijvorming onder u is, zodat duidelijk wordt wie van u betrouwbaar is.

(1 Korintiërs 11:19)

Verdeeldheid binnen de kerk is van alle tijden, maar vormt voor christenen wel een serieus probleem. Hoe moeten we omgaan met meningsverschillen, partijvorming of kerk-scheuringen? Wat zijn de grenzen van de kerk? Hoever mag je gaan om de eenheid van de gemeente te bewaren?

Zulke vragen klemmen temeer, omdat verdeeldheid een negatief oordeel oproept: bij buitenstaanders, maar christenen kunnen soms ook elkaar scherp veroordelen.

Intussen lijkt Paulus er toch iets positiefs in te zien. Bij alle verdeeldheid kan volgens hem ook duidelijk worden 'wie van u betrouwbaar is'. Wat bedoelt hij daarmee?

Getest in de crisis

De gemeente van Korinte was verdeeld geraakt: ze dreigde zelfs in stukken uiteen te vallen als gevolg van partijvorming. Deze jonge stadskerk beleefde een identiteitscrisis. Paulus had

daarvan gehoord, waarschijnlijk via de huisgenoten van Chloë (1:11b). Sommigen kozen openlijk partij voor Paulus, anderen voor Petrus of Apollos. Maar dat is in strijd met het evangelie, zo maakt Paulus in het eerste hoofdstuk van zijn brief duidelijk. Christus is toch niet in verschillende stukken te verdeelen? Om scheuringen en ruzies (Grieks: *schismata* en *erides*; 1 Kor. 1:10-11a) te voorkomen, dient men te streven naar christelijke eensgezindheid.

Hoe kan Paulus nu in één adem misprijzend spreken over het vormen van partijen én beweren dat partijvorming onvermijdelijk of zelfs nuttig is? Het Grieks heeft twee verschillende ter-

men: eerst *schismata* ('scheuringen', zoals de partijen uit hoofdstuk 1) en dan *haireseis* ('richtingen'). Meestal beschouwt men die beide termen als ongeveer synoniem, hetgeen doorwerkt in de NBV. Een richting kan ook een verkeerde richting zijn, zodat de HSV zelfs vertaalt met 'afwijkingen in de leer'. Partijvorming op zich zou dan volgens Paulus verkeerd zijn, maar toch een nuttige bijwerking hebben, als test voor het geloof. Men kan gelouterd tevoorschijn komen uit die test. Wie de beproeving heeft doorstaan, is betrouwbaar gebleken.

Er is echter nog een andere uitleg mogelijk. Bij het Griekse woord *haireseis* hoef je niet per se te denken aan verkeerde richtingen; het zou evengoed kunnen staan voor een diversiteit die er binnen de gemeente mag zijn. Ook het Jodendom kende verschillende richtingen (in het Grieks gewoonlijk aangeduid met *haireseis*), zoals de fari-zeëën en de sadduceeën. Dan bedoelt Paulus dat de Korintiërs niet goed omgaan met hun onderlinge verschillen (in mening, sociale achtergrond enz.), zodat die tot scheuringen leiden. De test houdt in dat men op een verstandige manier met verschillen weet om te gaan, door niet zichzelf of de eigen groep te verabsoluteren ten koste van anderen. Zo komt aan het licht welke gemeenteleden betrouwbaar zijn.

Overbruggen

Vanuit deze interpretatie krijgt het merkwaardige tussenzinnetje: 'Tot op zekere hoogte geloof ik dat ook' betekenis. Paulus bedoelt daarmee niet dat het allemaal best meevalt, of dat zijn informatie over de situatie in Korinte niet volledig is. Dan zou hij wel voorzichtiger zijn geweest met zijn kritiek. 'Tot op zekere hoogte' betreft de mate van verdeeldheid. Verschillen binnen de gemeente zijn acceptabel, partijvorming niet.

Woordwaarde
Rob van Houwelingen

Er waren nogal wat verschillen te overbruggen bij de Korintiërs. De gemeente bestond uit mensen van allerlei rang en stand. Het niveau van wijsheid en kennis was niet bij iedereen gelijk. Niet al het materiaal dat aangedragen werd tot opbouw van het kerkelijk leven, was even duurzaam (3:9-15). Binnen de gemeente kwam ernstige zedeloosheid voor, men spande soms rechtszaken tegen elkaar aan. De Korintiërs hadden uiteenlopende opvattingen over het huwelijk, over het eten van offervlees, zelfs over de opstanding van de doden. Maar al zulke punten hoeven de verbondenheid in Christus niet op te breken; het gaat immers om verschillen *binnen* de gemeente. Gemeente-zijn is samen bouwen op het éne fundament dat er ligt: Jezus Christus zelf (1 Kor. 3:11).

Eensgezindheid is een diepe verbondenheid die binnen de gemeente geen scheuren trekt maar bruggen bouwt

Dat vraagt bereidheid om met elkaar het gesprek of de discussie aan te gaan. Niet dat alles dan maar moet kunnen. Naast het fundament kan er geen christelijke kerk zijn. 'Als iemand de Heer niet liefheeft – hij zij vervloekt!', roept Paulus aan het slot van zijn brief emotioneel uit (1 Kor. 16:22). Bij het geloof in Jezus Christus, die wij liefhebben omdat Hij ons liefheeft, ligt de grens van de gemeente. Binnen die grens moet verschil mogelijk zijn. Eensgezindheid betekent namelijk niet: het in alles eens zijn of worden. Het is een diepe, christelijke verbondenheid, die binnen de gemeente geen scheuren trekt maar bruggen bouwt.

Onenigheid bij het avondmaal

In de praktijk van het gemeentelven zou die eensgezindheid onder de Korintiërs moeten blijken. Maar zelfs bij het avondmaal, bij uitstek een moment waarop de eenheid met de Heer en met elkaar beleefd wordt, waren breuken zichtbaar geworden. Blijkbaar vormde zo'n gemeenschappelijke maaltijd 'ter

ere van de Heer' rond een uitbundig gevulde tafel een vast onderdeel van de wekelijkse samenkomsten. Op de eerste dag van de week werd tijdens het avondeten (de belangrijkste maaltijd van iedere dag, die rond vier uur 's middags begon) door de christenen ook brood en wijn gedeeld, net zoals tijdens de laatste maaltijd van Jezus met zijn leerlingen.

Daarbij werd de overlevering betreffende zijn kruisdood doorgegeven om Hem te gedenken. Zo klonken bij herhaling de woorden die Jezus indertijd had uitgesproken bij het breken van het brood en het opheffen van de beker. Hierdoor kwam deze avondmaaltijd in het teken te staan van het evangelie dat Jezus Christus gestorven is tot verzoening van al onze zonden. Paulus schrijft namelijk: 'Dus altijd wanneer

u dit brood eet en uit de beker drinkt, verkondigt u de dood van de Heer, tot dat hij komt' (1 Kor. 11:26). Gezamenlijk eten en drinken als een vorm van verkondiging.

Maar in Korinte was de gemeenschappelijke maaltijd van de gemeente ontwaard in een schranspartij. In plaats van het gereedstaande voedsel met elkaar te delen, aten en dronken sommigen gulzig alles op waar ze maar trek in hadden. Van enige saamhorigheid, rekening houden met medechristenen, was bij deze mensen geen sprake. Gulzigheid en gebrek aan zelfbeheersing tijdens de maaltijd golden in de oud-

heid als volstrekt ongepast, zowel in de Joodse als in de Grieks-Romeinse cultuur. Veel eten en drinken werd dan ook als schadelijk voor de gezondheid beschouwd. In het apocriefe boek Sirach lezen we bijvoorbeeld: 'Geef je niet gulzig over aan alle genot, ga je niet aan lekkernijen te buiten, want overdadig eten maakt ziek en gulzigheid leidt tot onpasselijkheid. Door gulzigheid zijn velen gestorven, wie matig is verlengt zijn leven' (Sir. 37:29-31). Aan deze gebruikelijke kritiek voegt Paulus vanwege de avondmaalsviering in Korinte nog een verticale dimensie toe:

Laat daarom iedereen zichzelf eerst toetsen voordat hij van het brood eet en uit de beker drinkt. Want wie eet en drinkt maar niet beseft dat het om het lichaam van de Heer gaat, roept zijn veroordeling af over zichzelf. Daarom zijn er onder u veel zwakke en zieke mensen en zijn er al velen onder u gestorven. Als we onszelf zouden toetsen, zouden we niet worden veroordeeld. Maar nu velst de Heer zijn oordeel over ons en wijst Hij ons terecht, opdat we niet samen met de wereld zullen worden veroordeeld (1 Kor. 11:28-32).

Hoe zou God oordelen over zo veel verdeeldheid, tot bij de avondmaals-tafel toe? Hij neemt de situatie in de Korintische gemeente hoog op. Paulus gebruikt het onheilspellende woord 'oordeel', als gevolg waarvan zwaarbevindelijke gelovigen liever niet deelnemen aan het avondmaal, om alle risico te vermijden 'zichzelf een oordeel te eten en te drinken'. Deze terughoudende opstelling wordt avondmaalsmijding genoemd. Maar dan is het gezelschap rond de tafel van de Heer niet compleet. Door opzettelijk weg te blijven verbreekt men de gemeenschappelijkheid van de viering en dat bevordert weer op een andere manier de verdeeldheid die volgens Paulus onder het oordeel valt.

Het lichaam onderscheiden

Dat Paulus de Korintiërs oproept 'het lichaam te onderscheiden' is waarschijnlijk dubbelzinnig bedoeld. Bij de avondmaalsviering staat het brood gelijk aan het lichaam van de Heer. Maar dat laatste wordt hier niet gezegd, het

woord 'lichaam' is in vers 29 (grammaticaal gesproken) absoluut gebruikt. Sommige Griekse handschriften hebben ter verduidelijking 'van de Heer' aangevuld – gevolgd door de vertalers van NBV en HSV. Bovendien ontbreekt een verwijzing naar het bloed van de Heer. Inderdaad spreekt Paulus juist in verband met het avondmaal over het lichaam van Christus. Maar ook de gemeente vormt een lichaam, het beeld dat Paulus in het volgende hoofdstuk van zijn brief uitvoerig zal uitwerken. De leden kunnen niet zonder elkaar. Wanneer christenen bij elkaar komen om gezamenlijk te eten en te drinken, moet men gemeenschapsbesef ontwikkelen. Misstanden bij de wekelijkse maaltijd verbreken die gemeenschap. Dat zie je concreet gebeuren onder de Korintiërs: er zijn velen ziek en zwak, er zijn zelfs velen overleden. Het lichaam – de gemeente dus – gaat tot ontbinding over!

Het lichaam gaat tot ontbinding over!

Aan die misstanden is de hele gemeente schuldig. Als christelijke gemeente dragen de Korintiërs samen de verantwoordelijkheid voor wat er in hun midden gebeurt. Er waren onder hen uitzonderlijk veel ziekte- en sterfgevallen. Het betrof dus niet alleen degenen die zich hadden misdragen. Paulus wijst op de straffende hand van God. Hij zegt niet dat ziekte- en sterfgevallen onder christenen altijd een bewijs zijn van Gods oordeel, en evenmin

dat er in zulke gevallen een directe relatie gelegd kan worden met misbruik van het avondmaal. Toch mag niemand zich verschuilen achter het collectief.

Schranspartij

Voor ieder gemeentelid afzonderlijk geldt dat hij of zij zichzelf moet toetsen, dus bij zichzelf te rade gaan: hoe stel ik me op, ben ik iemand die duidelijk betrouwbaar is (Paulus gebruikt in vers 28 een werkwoord dat herinnert aan de betrouwbaarheid uit vers 19)? Het gaat om het lichaam van de Heer; wil ik daadwerkelijk samen met de anderen tot dat éne lichaam behoren? Zo niet, dan roep je Gods oordeel over jezelf af.

Wat zich in de gemeente van Korinte voltrekt, is volgens Paulus een Gods-oordeel over de verdeeldheid, maar nog niet het laatste oordeel. De straf van God die de Korintiërs concreet ervaren in zo veel ziekte- en sterfgevallen, werkt als een vaderlijke terechtwijzing voor de gemeente, die nu weliswaar hard aankomt maar een positief doel heeft. Het gaat om een hemelse tuchtmaatregel. Dat zegt Paulus niet tegen de zieken en de overledenen, maar tegen de andere gemeenteleden, nog springlevend en misschien kerngezond. Als christen ben je een gewaarschuwd mens: het oordeel komt eraan. Wie nu

de waarschuwing ter harte neemt en zich anders gaat gedragen, zal bij het wereldgericht over alle goddelozen niet veroordeeld worden.

Kerkelijke tucht begint bij jezelf. We moeten onszelf nu alvast kritisch beoordelen in het licht van het evangelie en onze toevlucht nemen tot Jezus Christus, de Gekruisigde. Hij is het die ons op koers houdt, ondanks alle kerkelijke verdeeldheid.

Dan zal iedere avondmaalsviering de dood van onze Heer verkondigen, tot dat Hij komt en wij allen één zijn.

Als christen ben je een gewaarschuwd mens

Literatuur

J. van Beelen, *Doet dit tot Mijn gedachtenis. Een onderzoek naar de relaties tussen avondmaal en ambt: over avondmaalsmijding van ambtsdragers en het probleem van de bediening*, Groen, Leiden, 1996.

J. van Beelen, 'De hareseis in 1 Korintiërs 11,19', in: *Kerk en Theologie* 50 (1999), p. 52-58.
H.W. Hollander, *1 Korintiërs II. Een praktische bijbelverklaring* (serie Tekst en Toelichting), Kok, Kampen, 2002.

Nader Bekeken – speciale abonnementen

Neem een proefabonnement op Nader Bekeken! U ontvangt het blad dan drie maanden voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op Nader Bekeken. Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang!

Kijk op www.woordenwereld.nl of www.bladenbox.nl of bel 0900-226 52 63 (€ 0,10 per minuut)

De missie van Christus

Matteüs 28:16-20

Je kunt weigeren in de Here Jezus te geloven, maar de werkelijkheid van het bestaan van Jezus van Nazaret hier op aarde ontkennen kun je niet.

Zelfs de grootste tegenstanders tijdens en vlak na zijn leven hebben dat nooit gedaan. Dat wij het evangelie van Christus al eeuwen horen verkondigen, dat er mensen in zijn naam gedoopt worden en dat kerken avondmaal vieren met brood en wijn: waar zou het vandaan komen als het niet terugging op zijn leven?!

Het is deze Christus die zijn discipelen in de lijdensnacht bij het Pascha opdraagt om bij brood en wijn Hem te gedenken, zijn dood te verkondigen en de eenheid met Hem te vieren. Na zijn opstanding, vlak voor zijn hemelvaart zendt Hij hen op weg om alle volken tot zijn leerlingen te maken. Ze moeten hen dopen en hun leren dat ze zich moeten houden aan alles wat Hij hun opgedragen had. De Christus die geleden heeft, die gestorven is en die op de derde dag is opgestaan, moet vervolgens verkondigd worden: in zijn naam moeten alle volken opgeroepen worden tot inkeer opdat hun zonden worden vergeven. En Christus belooft zijn Geest, die hun de weg zal wijzen, de woorden zal geven en obstakels zal overwinnen.

Na de uitstorting van de Heilige Geest zie je dat op gang komen. In Jeruzalem vormt zich een gemeente rondom het onderricht van de apostelen. Het is een echte gemeenschap. Men gedenkt er Christus bij brood en wijn. Men komt samen om te bidden tot de Here.

Vandaar gaat het evangelie de wereld in. Er ontstaan gemeenten rond Woord en doop en avondmaal. Het evangelie wordt er verkondigd. Gelukkig ben je als je de boodschap van Christus mag brengen. Even gelukkig ben je als je ernaar luistert en het in praktijk brengt. God wordt in de samenkomsten geprezen in psalmen, hymnen en liederen. Zij die hulp nodig hebben, ontvangen die. Daarin zie je het werk van de verhoorde Christus gestalte krijgen.

Het is van belang dat de verkondiging van het evangelie dóorgaat. Als Paulus zijn einde voelt naderen, draagt hij Timoteüs op ervoor te zorgen dat het evangelie niet tot zwijgen komt. Geef wat je van mij gehoord hebt, zegt Paulus, door aan betrouwbare mensen die geschikt zijn om anderen te onderwijzen. Christus moet verkondigd *blijven* worden. Want niet door een enkele preek, maar door de

continue dienst van de prediking wordt het geloof gewerkt en gevoed.

Paulus verwijst zelfs naar de wederkomst van Christus als Hij zal oordelen over de levenden en de doden. Met een beroep op die komst en op Christus' koningschap bezweert de apostel zijn geestelijk kind en opvolger Timoteüs: verkondig de boodschap, blij aandringen, of het nu uitkomt of niet, wijs terecht, straf en vermaan met alle geduld dat het onderricht vereist.

Juist in die voortdurende verkondiging laat God zien dat Hij de wereld liefheeft. Hij stuurt zijn gezanten en laat ze overal in de wereld de mensen oproepen zich met Hem te verzoenen. Hij wil dat mensen aan hun schuld ontdekt worden, en aan hun vervreemding van God. Hij wil dat mensen horen hoe Hij zich tot de wereld gewend heeft en zijn eigen Zoon gegeven heeft, opdat iedereen die in Hem gelooft, niet verloren gaat maar eeuwig leven heeft. Tot dat geloof *komt* je alleen als Christus je voor ogen gesteld wordt. En je *blijft* alleen in dit geloof door telkens weer van de Zoon te horen, op Hem te zien en in Hem te geloven (Joh. 6:40). Zo vormt zich een nieuw Godsvolk, een nieuwe mensheid. Dit is 'de beweging van Christus'.

Je kunt het leuk vinden of niet, je kunt er behoefte aan hebben of niet, op deze manier is Christus bezig mensen te werven, te onderrichten en door de jaren heen te beschermen. Wat doe je daarmee? Dat laat je toch niet aan je voorbijgaan: deze door Christus ingestelde activiteit? Blijf je echt liever op je bed liggen? Ga je echt liever langs de zee wandelen? Elke zondag komt de vraag naar je toe: wat doe je met de 'beweging van Christus'? Ga je erin staan en laat je je meenemen? Of denk je dat jij wel zonder kunt en het niet zo nodig hebt? Als je ziet waaraan Christus bezig is, zou je dan niet mee je schouders eronder zetten, en niet wegblijven maar juist anderen oproepen: kom, ga met ons en doe als wij?! Nee, niet om vermaak of amusement of een geweldige uitvoering te krijgen, maar om woorden van eeuwig leven te horen, levend water voor een dorstige ziel. Om God te geven wat Hem toekomt.

Kunst wil wat zeggen

Kunst heeft zeggingskracht. Kunstwerken kunnen aan het denken zetten, ontroeren, iets duidelijk maken. Barokke kunstwerken zijn er vaak op gericht om mensen ergens van te overtuigen: van een theologisch dogma, van de grootheid van de vorst, of van een visie op het leven.

Maar eigenlijk zijn er altijd kunstenaars die iets willen overdragen wat ze belangrijk vinden, ook nu. Hoe werd dat toen gedaan en hoe gebeurt het nu? In Amsterdam zijn twee tentoonstellingen waar iets valt te ontdekken van de verschillende mogelijkheden van de kunst: een publiekstrekker in de Hermitage, en een nauwelijks in het oog springende maar verrassende expositie in Galerie Venetia.

Vlaamse kunst is anders

In de Hermitage – gevestigd in het voormalige *Diaconie Oude Vrouwen- en Mannen Huys* – wordt momenteel zeventiende-eeuwse Vlaamse kunst getoond, afkomstig uit de Hermitage Sint Petersburg. Het gaat om een bijzondere selectie van zo'n 75 schilderijen en 20 tekeningen van de Antwerpse School, waarbij de meeste aandacht uitgaat naar Peter Paul Rubens, Anthonie van Dijck en Jacob Jordaens. Nederlandse bezoekers, vaak vertrouwd met de genreschilderijen, landschappen en stadsgezichten van de Gouden Eeuw, worden meteen getroffen door de totaal andere sfeer van de Vlaamse werken: dynamisch, weelderig, overrompend, vaak monumentaal. Voor een deel gaat het ook om voorstellingen die hier minder bekend zijn: Maria en de heiligen, mythologische onderwerpen, hofportretten. Waardoor is er zo'n verschil tussen kunst daar en hier, tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden? Dat heeft alles te maken met de historische situatie. De havenstad Antwerpen kende in de eerste helft van de zestiende eeuw een

eigen Gouden Eeuw, een periode van welvaart met een grote artistieke productie. Ze kreeg echter te maken met politieke en religieuze tegenstellingen die uitliepen op de Beeldenstorm van 1566. De daaropvolgende decennia werden getekend door de strijd van de

Peter Paul Rubens, Kruisafneming
(© State Hermitage Museum, St Petersburg)

calvinistisch geworden stad tegen de Spanjaarden, in 1585 beslecht met haar definitieve val. Antwerpen werd nu een katholiek centrum en velen vluchtten om geloofsredenen naar de Noordelijke Nederlanden, vooral naar Amsterdam. Ondanks de moeilijkheden zagen de kerk, het hof in Brussel, de adel en de hoge burgerij nog kans om opdrachten te verstrekken aan kunstenaars. Dat was een groot verschil met de Noor-

delijke Nederlanden. De protestantse kerken daar weerden de kunst uit hun gebouwen en ook het hof speelde nauwelijks een rol als opdrachtgever. En voor zover burgers kunstwerken bestelden, ging hun voorkeur meer uit naar alledaagse onderwerpen.

Alleen oerbeeld vereren

In het jaar 1609 brak met het Twaalfjarig Bestand ook voor Antwerpen een periode van rust en bloei aan. Vanaf toen werd er volop gewerkt aan het herstel van het kerkelijk leven en aan het al eerder in gang gezette plan om de kerken van nieuwe kunst te voorzien. Daarbij werd uitgegaan van de zogenaamde beeldbesluiten die in 1563 door het Concilie van Trente genomen waren. Dit concilie formuleerde een antwoord op de kritiek van de Reformatie. Het wees zedeloze en profane beelden af, maar sprak vervolgens uit dat 'de afbeeldingen van Christus, van de Moeder van God Maria en andere heiligen in de Godshuizen zijn en behouden worden, om hen de verschuldigde eer en verering te kunnen bewijzen. (...) omdat de eer, die hun bewezen wordt, betrekking heeft op het oerbeeld, zodat wij door de afbeeldingen die wij kussen en voor wie wij het hoofd ontbloten en neerknielen, Christus aanbidden en de heiligen, wier afbeelding zij vertegenwoordigen, vereren.'

De gelovigen moesten hun toevlucht nemen tot de bijstand en voorspraak van de heiligen, om van God door zijn Zoon weldaden te ontvangen. Daarbij zouden de afbeeldingen behulpzaam zijn en om dat te bewerkstelligen werd het de taak van de geestelijken om onderwijs te geven in het goede gebruik ervan. Het concilie drong aan op voorstellingen die duidelijk en realistisch waren en die zich concentreerden op het hoofdthema, zodat ze direct begre-

pen konden worden. Bovendien moesten ze de gelovigen in het hart raken om hun vroomheid aan te wakkeren en te versterken.

Afbeeldingen als overtuigingsmiddel

Peter Paul Rubens werd dé schilder van dit streven van de Contrareformatie om de afbeeldingen te gebruiken als overtuigingsmiddel. Hij was na een verblijf van acht jaar in Italië teruggekeerd naar zijn woonplaats Antwerpen, en bracht de invloed van de Italiaanse barok mee. Een voorbeeld biedt zijn werk *Kruisafneming*. Het is een variant van een altaarstuk dat hij in 1612 maakte voor de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. In één grote diagonale beweging laat de kunstenaar de plechtige handeling van de kruisafneming zien, terwijl hij alle overbodige details weglaat. Het volle licht valt op de dode Christus. De emoties van de mensen om hem heen zijn te zien in hun gezichten en gebaren. Ieder die voor dit monumentale werk stond, kon zich volledig laten meevoeren in het drama dat zich hier ontvouwt. De lessen van de geestelijken hadden er, als het goed was, voor gezorgd dat de gelovigen wisten dat

hier het dogma van de eucharistie werd uitgebeeld. Ook hadden ze geleerd Maria die Christus draagt, te herkennen als mede-verlosseres.

Rubens was een zeer veelzijdig schilder die in alle categorieën schitterend werk leverde. Zijn grootse, beweeglijke stijl werd door velen nagevolgd, in historische en mythologische voorstellingen, maar ook in portretten en stillevens. Daarbij moeten we bedenken dat ook deze genres ondanks hun realistische uitstraling altijd wilden overtuigen van iets wat niet direct voor ogen was. Dat was immers de bedoeling van de opdrachtgevers. En daarvoor konden allerlei elementen gebruikt worden die een toen algemeen bekende symbolische betekenis hadden. De gekozen stijl droeg bij aan de overtuigingskracht. Bij een portret ging het om de waardigheid of de voortreffelijke kwaliteiten van de afgebeelde persoon, in een stillevens werd vaak de vergankelijkheid van het bestaan uitgedrukt. En mythologische voorstellingen gaven gelegenheid om iets te zeggen over thema's als liefde of oorlog en vrede. Voor ons liggen die betekenissen niet voor het oprapen, maar dit te weten geeft wel een extra dimensie aan het kijken naar

de schitterende werken in deze tentoonstelling.

Galerie Venetiae: hedendaagse kunst

Wie van de Hermitage naar Galerie Venetiae in de Amsterdamse Jordaan wil, hoeft niet ver te gaan. Toch zal hij even moeten omschakelen, want het statige museum aan de brede Amstel heeft een heel andere uitstraling dan het pand aan de smalle Lauriergracht. Voordat je er erg in hebt, loop je er voorbij. Binnen wordt de monumentale dynamiek van de barok ingeruild voor intimiteit, de duidelijkheid op het eerste gezicht wordt vervangen door voorstellingen die vragen oproepen, en in plaats van soms overvolle taferelen zien we hier afbeeldingen van lege ruimtes. Drie hedendaagse schilders exposeren hun werk.

De eerste is de Hongaar Gyula Somos, die een deel van het jaar in Nederland verblijft om te doceren aan de Wackers Academie voor figuratieve kunst. Van hem is een aantal kleine stillevens te zien die het bekijken waard zijn, maar die er ook om vragen goed bekeken te worden. Want achter de precieze,

Jan Fijt, *Dood wild met jachthond* (© State Hermitage Museum, St Petersburg)

Gyula Somos, Laatste gesprek

met fijn penseel geschilderde bloemen blijkt een andere wereld schuil te gaan, meestal een landschap waarin zich figuren bevinden. Als overtuigd katholiek schildert Somos vaak een Christusbeeld. Hij wil vooral laten zien dat er meer bestaat dan de zichtbare werkelijkheid. Heel treffend heeft hij dat gedaan in *Laatste Gesprek*. Op het eerste gezicht niet meer dan drie schedels en een wereldbol in een landschap, maar wie goed kijkt, ziet in de lucht erboven twee engelen. En vergis ik me, of is er op de achtergrond de suggestie van een stad? Dit werk sluit, met een gedeeltelijk eigen symboliek, aan bij de traditie van de vanitasstillevens die zo geliefd waren in de zeventiende eeuw. Het herinnert de mens aan zijn vergankelijkheid, maar het wijst hem er ook op dat de dood niet het einde van alles is.

De Amsterdamse kunstenaar Lennaart Allan is net als Somos docent aan de Wackers Academie, en medeauteur van het boek *Niet alles is kunst*. In zijn werk blijkt dat hij gefascineerd is door het grote geheim van de wereldgeschiedenis. Waar gaat het uiteindelijk om in die geschiedenis? Is er een broedertwist gaande, met als inzet de vraag wie er uitverkoren is? Hij zoekt naar het antwoord en geeft gestalte aan zijn vragen door het schilderen van mythische en van bijbelse motieven. Zo verwerkt hij in *Ismaël* het onderscheid dat in de Bijbel gemaakt wordt tussen de schapen en de bokken. Met brede penseelstreken en met behulp van de col-

lagetechniek zet hij een indrukwekkend tafereel neer dat bepaalt bij de strijd in het Midden-Oosten, de broederstrijd bij uitstek.

De Duitse Carola Schapals schildert mysterieuze, enigszins unheimische lege ruimten die een dubbel gevoel van vervreemding en verwachting oproepen. Minder dan de andere twee exposanten lijkt ze inhoudelijk iets te willen overdragen. Haar werk is meer een spel met de mogelijkheden van materiaal en kleur, dat overigens boeiende en intrigerende resultaten oplevert.

Rotsvast of tastend

Iedere tijd ontwikkelt eigen uitdrukkingmogelijkheden. De Antwerpse

kunstenaars, die veelal in opdracht werkten, hadden de beschikking over een vast bestand van beeldprogramma's en symbolen die voor iedereen begrijpelijk waren. Ze gebruikten, met alle individuele verschillen, stijlmiddelen die bedoeld waren om de mensen te ontroeren, om ze in vervoering te brengen en om ze iets te leren. Van de kunstenaars van nu hebben we er maar enkele ontmoet. Ze moeten het gewoonlijk doen zonder opdrachtgevers. Veel meer dan hun collega's van toen moeten ze zelf zoeken naar dat wat ze willen uitdrukken, naar de juiste beeldende middelen en de juiste beeldtaal. De een doet dit vanuit een rotsvast geloof, de ander al tastend. Beide verdienen onze belangstelling en de expositie in Galerie Venetiae laat zien dat die belangstelling de moeite waard is.

Rubens, Van Dijck & Jordaens. Vlaamse schilders uit de Hermitage: Hermitage Amsterdam, Amstel 51, t/m 15 juni.

Gyula Somos, Lennaart Allan, Carola Schapals: Galerie Venetiae, Lauriergracht 97, Amsterdam, t/m half mei. (Openingstijden vrijdags en zaterdags van 13.00-18.00 uur. Bezoek buiten deze tijden in overleg mogelijk, www.stevenrutgers.com).

Lennaart Allan, Ismaël

‘Denk je soms dat boze geesten niet meer bestaan?’

Bevrijdingspastoraat (1)

Satan voor God (Corrado Giaquinto, 18e eeuw)

‘Omdat Jezus en de apostelen boze geesten uitdreven, moeten wij dat vandaag ook doen. Of denk je soms dat demonen vandaag niet meer voorkomen of dat gelovigen daar geen last van zonden kunnen hebben?’

Blinde vlek

Ik ben in mijn nog korte loopbaan als predikant nu al meer dan eens met dit soort vragen geconfronteerd. Binnen de evangelische beweging is hier al veel langer aandacht voor, maar tegenwoordig zijn er ook binnen de reformatorisch-gereformeerde wereld gemeenten die zich bezighouden met het zogenaamde ‘bevrijdingspastoraat’ (= opsporen en wegsturen van demonen, occulte belasting en het verbreken van zogenaamde generatievloeken waaraan demonen verbonden zouden zijn).

Persoonlijk heb ik me nu al enkele jaren verdiept in deze materie. Aanvankelijk vanuit de overtuiging dat de gereformeerde traditie waarin ik werk en ben opgegroeid, een blinde vlek heeft voor het werk van satan en demonen. Vooral sinds ik als predikant aan het werk ben, ben ik gevoelig geworden

voor de realiteit van duistere machten. In verschillende gesprekken die ik heb gevoerd, voelde ik bijna letterlijk de aanwezigheid van de boze. Een neerwaartse spiraal van zonde, verslaving, eenzaamheid en godsverduistering is beangstigend om van dichtbij mee te maken. De lege blik en de angst in de ogen van jonge mensen die alles al hebben meegemaakt maar voor hun gevoel ook alles al kwijt zijn, dat grijpt me telkens weer aan. Verhalen over angstdromen, paniekaanvallen, drugsgebruik en seksverslaving, ik heb er inmiddels vaak naar geluisterd. Een fascinatie voor horrorfilms en geweldadige games, seksueel misbruik onder vrienden en in gezinnen, duistere uitgaansgelegenheden en angst voor boze geesten, in het pastoraat kom je het allemaal tegen. Meer dan eens heb ik gewenst om de duistere krachten die onmiskenbaar invloed op iemand uitoefenden, te kunnen ontmaskeren

en wegsturen. Ik voelde me vaak machteloos. Op grond van deze ervaringen groeide de overtuiging dat er in kringen van het bevrijdingspastoraat nog heel wat te leren viel voor mij en voor veel van m’n collega’s.

Stellig bijbelgebruik

Op dit moment sta ik er echter anders in. Luisteren naar ervaringsverhalen en een reis door publicaties van voorstanders van het bevrijdingspastoraat heeft me niet overtuigd van hun werkwijze en bijbeluitleg. Integendeel, ik heb grote moeite gekregen met het bijbelgebruik en de pastorale aanpak in deze kringen. Het bestuderen van de bekende cursus ‘Geboren om vrij te zijn’ van Wilkin van de Kamp was voor mij de definitieve bevestiging dat we deze kant niet op moeten.

In Winsum ben ik begonnen om mijn gedachten hierover op papier te zetten. Er is een kring meelezers die zo nu en dan reageert. De redactie van *Nader Bekeken* had belangstelling voor dit materiaal en ik stel het langs deze weg graag ter beschikking voor een bredere kring van lezers.

In het bevrijdingspastoraat wordt de confrontatie gezocht met demonen of boze geesten. Wat weten wij eigenlijk van deze duistere machten, van hun werkwijze en oorsprong? Anders gezegd: wat openbaart de Bijbel hierover wel en niet, en spoort dat met wat door voorstanders van het bevrijdingspastoraat allemaal wordt geloofd? Wat ik ben gaan zien, is dat er in kringen van het bevrijdingspastoraat met grote stelligheid een heleboel wordt beweerd over de onzichtbare wereld, terwijl de Bijbel op dit punt uiterst terughoudend is.

Een complete demonologie

Wilkin van de Kamp schrijft in het cursusboek *Geboren om vrij te zijn* dat God als eerste de engelen schiep voordat Hij hemel en aarde maakte. Een belangrijke engel, Satan of Lucifer, kwam echter in opstand tegen God en sleepte in zijn val een derde van alle engelen mee. Er wordt verwezen naar Ezechiël 28, Jesaja 14 en Openbaring 12. Deze gevallen engelen worden demonen genoemd. Van de Kamp omschrijft ze als geestelijke wezens zonder lichaam, met een intens verlangen om een tastbaar lichaam te bezitten. Het liefst een menselijk lichaam, maar bij gebrek aan beter voldoet het lichaam van een dier ook. Demonen zouden verder alle kenmerken van een persoon bezitten: wil, gevoel, intelligentie, zelfbewustzijn en spraakvermogen.

Waar zijn deze wezens actief? Op grond van 2 Korintiërs 12:2-4 meent Van de Kamp dat de Bijbel niet over één maar over drie hemelen spreekt. De eerste hemel is de zichtbare atmosferische hemel rond de aarde, die door God is geschapen. De derde hemel is de woonplaats van God. In de tweede hemel bevinden zich volgens Van de Kamp de troon en het werkerrein van satan en zijn machten. Hier vindt de geestelijke oorlogvoering plaats tussen de engelen van God en de demonen van satan. Gods engelen strijden in de tweede hemel onze strijd die wij in geloof in de naam van Jezus Christus op aarde voeren. Satanisten en dergelijken begeven zich hier als zij uittreden uit hun lichaam. Dit

‘astrale reizen’ is levensgevaarlijk, volgens Van de Kamp.

Binnen de tweede hemel zouden allerlei rangen en standen zijn. Satan staat aan het hoofd, daarna komen de zogenaamde heersers, machthebbers en kwade geesten. Er wordt verwezen naar Efeziërs 6:12: ‘Onze strijd is niet gericht tegen mensen maar tegen hemelse vorsten, de heersers en de machthebbers van de duisternis, tegen de kwade geesten in de hemelsferen.’

Op deze ene bijbeltekst wordt een complete demonologie gebouwd. De ‘machten’ ontleen gezag aan aanvoerders en voeren bevelen uit. De wereldbeheersers hebben heerschappij over een dorp, stad, streek, land of volk. De boze geesten ten slotte zijn de ontelbare legerscharen van het rijk van de duisternis. Zij zijn de lagere engelen voor het mindere werk. Aanstichters van zonde en ziekte.

Navelstreng of demonische band

Een spannende vraag is natuurlijk of gelovigen ook bezeten kunnen zijn door zo’n demon die het mindere werk moet opknappen. Het antwoord van Van de Kamp is: bezeten zijn duidt op een totale controle door één of meer demonen. Een christen kan niet op deze wijze door demonen bezeten zijn vanwege de inwoning van de Heilige Geest. Wat – opnieuw Van de Kamp – helaas wel kan, is dat een christen is ‘gedemoniseerd’, wat erop neerkomt dat sommige gebieden van het leven onder de macht en invloed van een demon zijn. Van de Kamp gebruikt daarvoor het liefst de term ‘gebonden zijn’. Als mensen tot geloof in Jezus komen, moeten ze niet denken dat alle aanwezige demonen automatisch hun biezen pakken en vertrekken. In feite breekt de strijd dan pas goed los om het land in bezit te nemen dat Jezus Christus toebehoort. Bevrijding hoort deel uit te maken van een gezonde wedergeboorte. Ter vergelijking dient het volgende voorbeeld: als een baby wordt geboren met een navelstreng om zijn hals, moet de vroedvrouw direct ingrijpen. Als dit niet gebeurt, kan deze problematische geboorte later tot uiting komen in tal

van gebreken als concentratiestoornis, hersenbeschadiging et cetera. Op dezelfde manier is het van groot belang om – als iemand is wedergeboren – te kijken of er geen demonische band rondom hem is; dan worden generatievloeken verbroken en alle daaraan verbonden demonen weggestuurd. Dit betekent onder andere dat elke wettelijke grond (zonde) wordt opgeruimd, anders hebben demonen een ‘grondige’ reden om te blijven.

Maar ook na iemands bekering kunnen boze geesten binnenkomen. Een christen die bewust blijft zondigen in een deelgebied van zijn leven, zet de deur open voor inwoning van demonen. Dat deel van zijn leven is dan verbonden met boze geesten die op grond van de zonde het recht nemen met die persoon verbonden te zijn. Van de Kamp verwijst naar 2 Korintiërs 11:4, waar gelovigen worden gewaarschuwd voor ‘een andere geest’.

Bovenstaande is maar een heel korte weergave van de gedachten die er in kringen van het bevrijdingspastoraat leven ten aanzien van satan en demonen. Van de Kamp schrijft in genoemd cursus nog veel meer over invalspoor-ten voor boze geesten, demonische banden, generatievloeken, astraal misbruik door demonen (!) en noem maar op. In andere publicaties las ik over demonen die hoofdpijn veroorzaken, geesten van afwijzing (veroorzakers van minderwaardigheidsgevoelens), religieuze geesten die wetticisme zouden veroorzaken, geesten van hoogmoed en trots enzovoort. Ook lees en hoor ik regelmatig over mensen die demonen menen te zien. Soms lijken die op apen die op iemands schouder zitten, dan weer zijn het kwaadkijkende monstertjes op iemands rug of nemen ze de vorm aan van ratten, spinnen of krabben.

Wat zegt de Bijbel?

In positieve zin valt te waarderen dat er openheid is voor het bestaan van satan en boze geesten. Dat is een verademing in een cultuur die diep beïnvloed is door de Verlichting. Ook heb ik er waardering voor dat er niet gering-schattend over wordt gedacht hoeveel

macht de wereld van de duisternis nog heeft. Maar de concreetheid waarmee wordt gesproken en geschreven over de hiërarchie binnen de onzichtbare wereld, de werkwijze van demonen, het onderscheid tussen bezetenheid en gebondenheid – om maar een paar dingen te noemen – vind ik in de Bijbel niet terug. Het bijbelgebruik dat dit alles moet onderbouwen, vind ik verre van overtuigend. Nogmaals, wat in de Bijbel juist opvalt, is de grote terughoudendheid waarmee wordt gesproken over de ‘onzichtbare wereld’. Hieronder een kort overzicht.

Satan in het Oude Testament

De benaming ‘Satan’ in het Oude Testament is afgeleid van het Hebreeuwse werkwoord dat ‘zich verzetten’ of ‘tegenstaan’ betekent. Satan als naam betekent ‘aanklager’ of ‘tegenstander’. Er zijn slechts drie (!) passages in het Oude Testament waarin de benaming ‘Satan’ gebruikt wordt als verwijzing naar een transcendente entiteit. Deze passages zijn: Job 1, 1 Kronieken 21:1-27 en Zacharia 3:1-7. Hij treedt in deze bijbelgedeelten op als degene die mensen aanklaagt bij God en ze verleidt tot zonde, kortom, als degene die door middel van lijden en zonde een wig wil drijven tussen God en zijn kinderen. Een ander woord uit het Oude Testament dat wel eens in verband wordt gebracht met satan, is ‘belial’. De herkomst van dit woord is echter onzeker. Het lijkt een aanduiding te zijn van het kwaad, het verderf, wetteloosheid. In het Oude Testament is het in elk geval geen eigenaam voor satan. Waar de satan vandaan komt en hoe satan Gods tegenstander en onze aanklager werd, daarover zwijgt het Oude Testament. In Genesis 3 lezen we alleen over de slang en wordt satan nog niet genoemd. Pas met terugwerkende kracht en op grond van voortgaande openbaring kunnen we zijn fluissterstem horen in deze geschiedenis. Over een oorlog in de hemel en een val van engelen lezen we in het Oude Testament helemaal niets. De twee bijbelgedeelten die wel vaak hiermee in verband worden gebracht, Ezechiël 28 en Jesaja 14, lijken bij een eerlijke lezing toch ergens anders over te gaan.

In Jesaja 14:12 wordt gesproken over de Morgenster die uit de hemel is gevallen. In de eeuwen na het Oude Testament werd dit gedeelte in combinatie met passages uit het Nieuwe Testament vaak gezien als een verwijzing naar de val van de duivel. Binnen de context van Jesaja 14 lijkt het echter allereerst te gaan over een profetie tegen de koning van Babylon.

Hetzelfde geldt voor Ezechiël 28, het is allereerst een profetie over de ondergang van de vorst van Tyrus. Er is wel sprake van profetisch geladen taal, maar het gaat allereerst over concrete aardse koningen.

Met terugwerkende kracht en op grond van wat het Nieuwe Testament aanvullend openbaart over de satan, zien we in deze bijbelgedeelten hooguit een mogelijke vingerwijzing naar een opstand tegen God op een ander niveau dan het puur menselijke, maar een gedetailleerde leer over satan en zijn val is op grond van deze bijbelgedeelten niet mogelijk.

Boze geesten in het Oude Testament

Over satan geeft het Oude Testament dus maar heel weinig informatie. Hoe zit het met boze geesten? Ook die komen we maar heel weinig tegen. We lezen in het boek Rechters over een boze geest die God zendt om vijandschap te stichten tussen Abimelech en de burgers van Sichem. Bekend is ook de boze geest die de Here naar Saul stuurt om hem angst aan te jagen. In 1 Koningen 22 is sprake van een leugengeest die van God de ruimte krijgt om koning Achab te misleiden. Opvallend is overigens dat hier telkens sprake is van geesten die niet zelfstandig opereren, maar onder gezag van God zelf staan en door Hem worden gezonden bij wijze van oordeel.

Daarnaast vinden we in het Oude Testament vooral veel waarschuwingen om niet in contact te willen treden met boze geesten en niet aan magische praktijken deel te nemen (zoals het raadplegen van geesten van doden, waartoe koning Saul zich liet verleiden). Ten slotte, in Daniël 10 wordt mogelijk een tipje van de sluier opgelicht als het gaat om de strijd achter onze strijd.

Daniël krijgt openbaringen van een engel die zegt strijd te hebben gevoerd tegen ‘de vorst van Perzië’. Mogelijk wordt daarmee een hemelse figuur bedoeld en krijgen we zo een heel klein en eenmalig inkijkje in de geestelijke strijd die woedt achter de schermen van onze geschiedenis.

Strijd achter de schermen

Alles overziend is de oogst in het Oude Testament dus nogal beperkt. Er is een tegenstander van God en mensen, en er zijn boze geesten, maar hun oorsprong blijft duister. Soms krijgen boze geesten ruimte van God om een oordeel te voltrekken, maar wij moeten ze mijden en op geen enkele manier in contact treden met de onzichtbare wereld. Er woedt achter de schermen van onze geschiedenis een strijd op een ander niveau, maar ook daar weten wij verder vrijwel niets van. Het is blijkbaar voldoende dat wij van het bestaan van deze strijd op de hoogte zijn. De terughoudendheid die we vinden in het Oude Testament met betrekking tot deze zaken, is opvallend in vergelijking met de aandacht die er in de omliggende Mesopotamische en Kanäanitische culturen was voor boze geesten en het onzichtbare. In de oude Sumero-Akkadische beschaving schijnt het uitdrijven van kwade geesten heel gewoon te zijn geweest. In de culturen die Israël omringden, leefde men in constante angst voor kwade machten die ziek maakten en uit waren op ander leed. Het dragen van amuletten met bezwerende formules was een van de manieren om je ertegen te beschermen. Priesters en magiërs met verstand van zaken voerden allerlei rituelen uit. Nogmaals, het verschil met het Oude Testament is opvallend.

Maar verandert er in het Nieuwe Testament op dit gebied niet het één en ander als we Jezus bevrijdend zien rondtrekken en de satan in ongeveer elk bijbelboek ter sprake komt? Hebben voorstanders van bevrijdingspastoraat dan geen punt als ze zich daarop beroepen? Daarover in een volgende bijdrage.

Gereformeerd

Pittige evangelisatie

Wat kom je hier eigenlijk doen? Die vraag werd me gesteld toen ik in Venlo begon. Christenen die al lang in Venlo woonden, vonden het wel merkwaardig dat er een gereformeerde evangelist kwam werken.

Wat moest ik zeggen? Wat kwam ik daar doen tussen rooms-katholieke en protestantse kerken, een baptistengemeente en andere groepen?

Die vraag brengt je bij het punt wat je te vertellen hebt. Het is voor mij een zegen geweest dat ik in die missionaire situatie na moest denken over mijn identiteit. Ik ben gereformeerd. Wat betekent dat hier? Ik werk als evangelist. Moet ik maar even het bordje 'gereformeerd' weghangen?

Nu is het in onze tijd vooral raadzaam om eerlijk te zijn over wie je bent omdat men terecht kritisch is op oneerlijke uithangbordjes. Op die manier leer je opnieuw te kijken naar onze – zeg maar – officiële papieren. En dan kom je bij de gereformeerde belijdenisgeschriften. Juist in het missionaire werk realiseerde ik me dat we een belijdenis hebben die naar buiten toe wil vertellen wie we zijn. Dat is de Nederlandse

Geloofsbelijdenis. Bij de Heidelbergse Catechismus gaat het vooral om onderwijs. Bij de Dordtse Leerregels wordt de juiste koers bepaald. Maar de Nederlandse Geloofsbelijdenis wil anderen iets vertellen. Sinds die tijd houd ik van onze missionaire belijdenis.

En ik was dan ook verrast toen ik via internet erachter kwam dat iemand blijkbaar diezelfde fascinatie had en er een hele dissertatie aan gewijd had. Het bleek een collega uit de Canadian Reformed Churches te zijn en we kwamen in contact. Ds. Wes Bredenhof had een boek geschreven over de missionaire betekenis van deze belijdenis.

Zending van het kruis

Het gaat in dat boek erom dat de Nederlandse Geloofsbelijdenis een missionaire inhoud en bedoeling heeft. Dat wordt nogal eens ontkend met een

beroep op de tijd waarin die belijdenis werd gemaakt. Dat was de tijd dat heel Europa christelijk was. Men denkt vaak dat die belijdenis interkerkelijk wat zaken op een rijtje wil zetten en niet echt missionair is.

Ik heb jarenlang gewerkt in een rooms-katholieke omgeving. Ik heb geleerd van de rijke roomse spiritualiteit. Maar ik zag ook hoe mensen verloren gingen in die kerk. Ze leefden zonder Christus. Het evangelie had niet geklonken. We maakten een begrafenis mee waar de grote troost was dat deze man zo fijn carnaval had gevierd en nu eeuwig mocht dansen in het hemels carnaval. Het is puur heidendom. Nu werk ik ook weer in een setting die christelijk heet. In Oekraïne is de Orthodoxe Kerk. Mensen gaan naar de kerk om hun rituelen uit te voeren. Ook hier heb je een rijke liturgie en mooie bijbelse voorstellingen. Maar is er ook echt geloof in Christus? Is het niet gewoon heidendom, zoals onze dominee hier in Rivne ons voorhoudt? En hij weet waarover hij het heeft, want hij heeft zelf gediend als jongen in de Orthodoxe Kerk.

Gelezen
Henk Drost

Zegel Calvin, tevens logo van de John Calvin schools in West-Australië

Hoe zagen de gereformeerden dat in de tijd dat de Nederlandse Geloofsbelijdenis werd geschreven? Was hun visie dat ze in een christelijke wereld leefden? Vonden ze dat het mooi zou zijn als die christelijke wereld versterkt zou worden met wat calvinistisch vuur? Nee, hun visie was dat ze woonden tussen mensen die Christus niet kenden. Hun visie was dat de gereformeerde kerk het evangelie moest verkondigen. Waar het evangelie niet wordt gepreikt, is heidendom, zei Luther (ook al uit ervaring).

De Reformatie zag zichzelf als zending. De boodschap was het kruis. Je laat aan de mensen zien dat zonder Christus er geen enkel uitzicht voor hen is, ook niet met al hun religie. Er is vrijspraak nodig, rechtvaardiging.

De rechtvaardiging door het geloof in Christus

Wij geloven dat de Heilige Geest, om ons ware kennis van deze grote verborgenheid te doen verwerven, in ons hart waar geloof ontsteekt, dat Jezus Christus met al zijn verdiensten omhelst, Hem zich toeëigent en niets meer buiten Hem zoekt. (...) Daarom zeggen wij terecht met Paulus, *dat wij door het geloof alleen, of door het geloof zonder de werken, gerechtvaardigd worden* (Rom. 3:28) (uit NGB art. 22).

De kerk onder het kruis

Wanneer je in de Gereformeerde Kerken met mensen over evangelisatie spreekt, dan merk je vaak dat we bang zijn. We hebben angst om belachelijk gemaakt te worden. We hebben angst dat de boodschap van het evangelie ons isoleert of dat we door de moderne media afgemaakt worden. Is dat terecht?

Ja, dat is helemaal terecht. Wes Bredenhof laat zien hoe de kerk die het kruis hooghoudt, kerk onder het kruis is. Dat heeft me geraakt. De gereformeerden toen hebben niet in lekker verwarmde huizen achter hun dure computer deze belijdenis opgesteld, ver van de wereld die God niet kent. Ze hebben midden in hun tijd de boodschap van het kruis uitgedragen en het kruis op zich genomen. Alleen al de marteldood van ds. Guido de Brès is een groots getuigenis van de vervolgte kerk. Wat een moed gaf God. Wat een hoop op Christus. Wat een verdieping van het geloof. Onze geloofsbelijdenis leert ons weer wat onze eerste liefde is en van welke hoogte van liefde (vgl. Op. 2:5) en verlangen we afgezaakt zijn naar een kerkelijk leven waar het lijkt te gaan om de vraag waar je je lekker voelt.

Is gereformeerd wel missionair?

Terecht kun je bang zijn voor de gevolgen van evangelisatie. Maar betekent dat dan dat je maar je mond moet houden? Waarom houden we zo vaak onze mond? Waarom is er zo weinig vrijmoedigheid? Is er wel genoeg aandacht voor evangelisatie in de Gereformeerde Kerken?

Heeft het te maken met onze leer van de kerk (ecclesiologie)? Suggereerde bisschop Stephen Neill terecht dat aan de traditionele gereformeerde kenmerken van de kerk andere moeten worden toegevoegd? Hij noemde onder andere 'vuur op aarde' (missionaire vitaliteit) en de bereidheid om te lijden voor Christus.²

Als het gaat over de kenmerken van de kerk, staat de zuivere prediking van het evangelie voorop (NGB art. 29). Je zou

denken dat zending en evangelisatie dan volop in beeld komen en een plek krijgen in de Gereformeerde Kerken. Maar het werd vooral gebruikt als intern criterium: zijn we wel een zuivere kerk? En dat is een heel gezonde vraag, maar dit eerste kenmerk zou ons ook tot de vraag moeten brengen: zijn we wel missionaire kerk? Verkondigen we het evangelie? Wat merkt onze buurt van ons? Het was voor mij een eyeopener te lezen in het boek van Wes Bredenhof dat de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis bij dit eerste kenmerk van de kerk dacht aan de Grote Opdracht van Jezus om het evangelie te verkondigen.³

De vraag of we wel een echte kerk van Christus zijn, komt er wat anders uit te zien als we deze missionaire lijn zien. Het is dan niet meer de vraag of onze predikant wel zuiver het evangelie brengt terwijl wij – buiten schot – in de kerkbanken toekijken. Het is de vraag wat wij als kerkleden met het evangelie doen. Ook op dit punt zou het heel nuttig zijn voor ons geestelijk niveau om de Nederlandse Geloofsbelijdenis weer de plek te geven die de belijdenis in de kerk hoort te hebben. En behalve dat het weer inhoud zou geven aan ons geloof, zou het ook de inhoud van onze boodschap weer scherp kunnen stellen: Christus alleen.

De belijdenis blijft op zolder...

De Nederlandse Geloofsbelijdenis is ons missionaire belijdenisgeschrift. Maar die wordt haast nooit gebruikt. Als we de straat opgaan om te evangeliseren, blijft de belijdenis op zolder liggen. We gebruiken ander materiaal.

In de gereformeerde wereld heeft men zich algemeen op de Alpha-cursus gestort. En dat kan tot zegen zijn, als de gemeente gezond gereformeerd in de leer staat. Maar wanneer je evangelisatiecursussen gebruikt en de gereformeerde-missionaire belijdenis negeert, word je instabiel in de leer. Het gereformeerde karakter van de kerk komt op het spel te staan. Dat is de tragiek van de laatste jaren in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). In plaats van dat evangelisatie het wat

ingekeerde gereformeerde leven positief prikkelde, heeft het geleid tot een kwijtraken van de gereformeerde leer.

Verder zie je ook als nadelig effect van al die cursussen-zonder-gebruik-van-de-belijdenis, hoe het niveau van de gemeente daalt. Al die cursussen zijn goed om mensen een hand te reiken om te integreren in geloof en kerk. Het zijn beginnerscursussen. Na die eerste opstap is het belangrijk dat toetreders de gereformeerde belijdenis leren kennen. Maar wat zie je gebeuren? De cursussen worden ongeveer het niveau waarop de moderne Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) gaat functioneren. Voor luie gereformeerden wordt Alpha of Emmaüs een lekkere cursus zonder al te veel inspanning.

Waar ligt de oplossing? Moeten we Alpha, Emmaüs en die hele handel maar wegdoen? Nee, die kunnen zeker tot zegen zijn en ze zijn van belang om toetreders op de weg van Christus te helpen. Maar ik pleit ervoor dat we de belijdenis weer een plek gaan geven in evangelisatie.

Als je kijkt hoe de Gereformeerde Kerken worden toegerust voor evangelisatie, zie je nergens gebruik van de belijdenisgeschriften. Dat heeft ook gevolgen. Peter Wieringa en Jurrien Robbe schreven het boek *Volg mij. Hoe jij (net als Petrus) leert evangeliseren*.⁴ Ik vind geen enkele relatie met gereformeerde belijdenis of identiteit. En dat wreekt zich. De kracht van het boek is dat je leert een goede houding aan te nemen, maar je leert niet welke inhoud je hebt uit te dragen. Het risico van deze benadering is dat je ontzettend invoelende mensen krijgt die niet weten hoe ze het evangelie – de inhoud – moeten gebruiken in het gesprek.

Dat onderstreept weer mijn verlangen om de Nederlandse Geloofsbelijdenis een plek te geven in het evangelisatiewerk. Daarmee krijg je sterke inhoud.

Peper voor onze boodschap

Bredenhof laat zien hoe de Nederlandse Geloofsbelijdenis missionair denken kan sturen en stimuleren. Eerlijk spreekt hij ook over gedateerdheid. We

hebben het over een geschrift van een paar honderd jaar oud. Zijn we dan niet hoognodig toe aan een eigentijdse belijdenis?

Ds. Karlo Janssen, die een poosje geleden Nederland voor Canada verruilde, pleit voor een nieuw belijden. Uiteindelijk kiest zijn collega Wes Bredenhof er niet voor. Hij laat allerlei argumenten de revue passeren, maar komt tot de conclusie dat er op dit moment geen echte noodzaak is om een nieuwe belijdenis te schrijven. Hij ziet als de taak van de theologie / missiologie te bepalen wanneer we een belijdenis moeten maken.

Ik mis in zijn conclusie het missionaire argument. Vanuit het verlangen om echt missionair te zijn, zou je opnieuw kunnen belijden. Denk aan de islam, waarmee veel kerkmensen te maken hebben. Ds. Marten de Vries zei altijd tegen mij dat hij en anderen in de contacten met de islam de gereformeerde belijdenis opnieuw leerden waarderen. Tegelijk zou hij met het oog op de tijd en omstandigheden zich graag inzetten voor een vierde formulier van eenheid waarin de christelijke religie geformuleerd wordt tegen de achtergrond van de islam. Dit zal mensen naar 1 Petrus 3:15 helpen antwoorden te formuleren

De roeping zich bij de kerk te voegen

Wij geloven dat niemand, welke positie hij ook heeft, zich van deze heilige vergadering afzijdig mag houden, om op zichzelf te blijven staan. In deze vergadering komen immers bijeen degenen die behouden worden, en buiten haar is er geen heil. Daarom moet ieder zich bij haar voegen en zich met haar verenigen. Zo wordt de eenheid van de kerk bewaard, men onderwerpt zich aan haar onderwijzing en tucht, buigt de hals onder het juk van Jezus Christus en dient de opbouw van de broeders overeenkomstig de gaven die God aan allen verleend heeft, als leden van eenzelfde lichaam (uit NGB art. 28).

op moslimse vragen en te getuigen van Jezus, de liefde van God in Hem. Hij gaf daarvoor een aanzet in de hoofdstukken die hij schreef in het boek *Wat christenen geloven & moslims niet begrijpen*.⁵ Vergelijkbaar met de structuur van de Dordtse Leerregels formuleert hij daarin de christelijke leer binnen het sjabloon van de indeling van de islamitische dogmatiek, die een verbetering

pretendeert te zijn van de christelijke leer. Het zou mooi zijn als we missionair gaan belijden.

Maar dat zal voorlopig wel niet gebeuren. Daarvoor vertrouwen we elkaar te weinig in de gereformeerde wereld. Ondertussen pleit ik wel voor eerherstel van de gereformeerde belijdenis in kerk en evangelisatie. We kunnen eerlijk zeggen dat de belijdenis bepaalde zwakheden kent en tegelijk kunnen we toch de kracht ervan gebruiken. De kracht is dat het centrum van de bijbelse boodschap sterk wordt verwoord. Het is peper voor onze boodschap.

De belijdenis van zolder – hoe?

In evangelisatie gaat het om het komen tot Christus. De tweede stap is dat het gaat om het komen tot zijn lichaam, de gemeente. Dan moet je mensen de hoofdzaken van de belijdenis duidelijk maken. Mijn ervaring is dat de opzet van de Heidelbergse Catechismus heel helder maakt waar het om gaat in de verlossing. Maar je kunt ook de Nederlandse Geloofsbelijdenis lezen. Het zou mooi zijn om met toetreders artikel 28 te lezen over het lid worden van de kerk, en te bespreken hoe iemand daarin tot opbouw van de kerk bezig kan zijn.

Maar vooral is de Nederlandse Geloofsbelijdenis te gebruiken om elkaar in de kerk te leren getuigen.

Met veel plezier gaf ik een cursus 'Leren getuigen' aan hen die pas belijdenis van het geloof hadden gedaan, waarbij ik artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis gebruikte. Die artikelen zorgen ervoor dat je een sterk verhaal hebt (bijbels gegrond) en vervolgens

Dr. Wes Bredenhof (l. met tolk) op een conferentie georganiseerd door het missionaire team in Oekraïne

kun je er samen over praten hoe je die bijbelse samenvatting tegenwoordig kunt uitdragen – in eigentijdse taal en met een persoonlijke tint.

Verder is het belangrijk voor gasten materiaal te hebben liggen als ze willen weten wat je gelooft. Wat gelooft de kerk waarvan ze net een kerkdienst hebben meegemaakt? Zorg dat er behalve een stevig aantal bijbels een mooi opgemaakt boekje ligt met (een

aantal) artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Dat is een heldere boodschap.

Advies: koop en lees

Waarom? Om meer te leren over de warmte van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, om de weg van God te zien in de kerkgeschiedenis en om hart te krijgen voor zending en evangelisatie.⁶

Je kunt samen spreken over:

1. Hoe wij God kennen	artikel 2	en hoe u God kunt leren kennen
2. Wie Jezus voor mij is	artikel 21	en wie Hij voor jou wil zijn
3. Hoe God mijn leven leidt	artikel 13	en hoe jij vastheid vindt.

Noten:

- 1 Dat vuur brandt in het zegel van Calvijn: Een hand omvat een hart met daarbij de lijfspreuk: 'Het geslachte hart bied ik ten offer aan'.
- 2 Veli-Matti Kärkkäinen, *An Introduction to Ecclesiology*, 2002, InterVarsity Press, p. 66-67.
- 3 Zie Bredenhof, a.w., p.103-104; de Grote Opdracht is een term voor de opdracht van Jezus in Mattheus 28:18-20 om het evangelie uit te dragen.
- 4 Uitgave van de Vuurbaak, ISBN 9789055604388.
- 5 Gert-Jan Segers en Marten de Vries, *Wat christenen geloven & moslims niet begrijpen. Licht over leer en leven*, Boekencentrum, Zoetermeer, 2012, ISBN 9789023920427, 200 pag.
- 6 Deze drie punten noemt Wes Bredenhof als punten die zijn speciale interesse hebben, a.w., p. 1.

N.a.v.: Wes Bredenhof,

For the cause of the son of God. The missionary significance of the Belgic Confession, Reformation Media & Press, ISBN 0-97773442-5-3, 350 pag. (te bestellen via <http://yinkahdinay.wordpress.com/books/>)

Artikelen uit oudere jaargangen blijven beschikbaar!

Als redactie willen we graag artikelen uit vorige jaargangen, die nog van belang (kunnen) zijn, voor de lezers en andere belangstellenden beschikbaar houden. De mogelijkheid om artikelen van tenminste twee jaar geleden op te vragen is er via www.woordenwereld.nl! Door te klikken op Nader Bekeken, Archief kunt u uit een aantal nummers downloaden.

Verder zijn trefwoordenregisters op alle voorgaande jaargangen te vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Ben Ali Libi

*Op een lijst van artiesten, in de oorlog vermoord,
staat een naam waarvan ik nog nooit had gehoord,
dus keek ik er met verwondering naar:
Ben Ali Libi. Goochelaar.*

*Met een lach en een smoes en een goocheldoos
en een alibi dat-ie zorgvuldig koos,
scharrelde hij de kost bij elkaar:
Ben Ali Libi, de goochelaar.*

*Toen vonden de vrienden van de Weduwe Rost
dat Nederland nodig moest worden verlost
van het wereldwijd joods-bolsjewistisch gevaar.
Ze bedoelden natuurlijk die goochelaar.*

*Wie zo dikwijls een duif of een bloem had verstopt,
kon zichzelf niet verstoppen, toen er hard werd geklopt.
Er stond al een overvalwagen klaar
voor Ben Ali Libi, de goochelaar.*

*In 't concentratiekamp heeft hij misschien
zijn aardigste trucs nog wel eens laten zien
met een lach en een smoes, een misleidend gebaar,
Ben Ali Libi, de goochelaar.*

*En altijd als ik een schreeuwer zie
met een alternatief voor de democratie,
denk ik: jouw paradijs, hoeveel ruimte is daar
voor Ben Ali Libi, de goochelaar.*

*Voor Ben Ali Libi, de kleine schlemiel,
hij ruste in vrede, God hebbe zijn ziel.*

Willem Wilmink

*Uit: Je moet je op het ergste voorbereiden
(uitg. Bert Bakker 2003)*

Binnenkort is het weer 4 mei: dodenherdenking.
Daarom deze keer dit aansprekende vers.
Het blijft actueel in de huidige publieke discussie.
U kunt het ook beluisteren: <http://bit.ly/JoVXC>

Bijbelse geboden in de politiek

In een tijd waarin de Bijbel voor zeer velen onder ons volk hooguit nog een boek is uit vroeger tijd, waardoor een steeds kleiner wordende groep zich nog laat inspireren, is het een goede zaak dat dr. Jurn de Vries in *Denkwijzer* van december 2011 aandacht vraagt voor de betekenis van de bijbelse geboden in de politiek. Hij doet dit in het maandblad van het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie naar aanleiding van het gebruik van de term (publieke) 'gerechtigheid' in het Kernprogramma van de partij. Ook in andere publicaties van de ChristenUnie neemt deze term een belangrijke plaats in. Het gaat om een term die ook in de Bijbel gebruikt wordt. Een bekende Schriftplaats is Spreuken 14:35: Gerechtigheid verhoogt een volk. De Vries merkt hierover het volgende op:

De Korte Verklaring denkt hierbij aan een handelen in overeenstemming met de wet van de HERE, maar het is de vraag of dat zo bedoeld is. De Bijbel gebruikt dan meestal een ander woord, dat met 'recht' vertaald wordt ('Door mij ... verordenen de machthebbers recht', Spr.8:15).

Bij het woord 'gerechtigheid' gaat het erom dat recht gedaan wordt aan wie onrecht heeft geleden. Dat brengt de strekking dicht bij het betonen van barmhartigheid. In Matth. 6:1v heeft het zelfs de betekenis 'aalmoes' gekregen. De woorden 'een volk' geven aan dat deze spreuk niet alleen voor Israël gold, maar een algemene wijsheid is. Gerechtigheid behoort elke staat te kenmerken. Volgens Augustinus kan een gemeenschap van mensen waarbinnen geen gerechtigheid bestaat, geen staat genoemd worden. Als de gerechtigheid opzij gezet wordt, blijft van de staat niets over dan een roversbende.

Wanneer het Kernprogramma spreekt over de Bijbelse norm van publieke gerechtigheid, zal worden bedoeld dat de Bijbel leert te onderscheiden tussen goed

en kwaad. Dat geldt voor ieder persoonlijk, maar op specifieke wijze voor overheden. Hun taak is immers bij uitstek om in deze bedeling tussen de hemelvaart en de wederkomst van Christus te oordelen over goed en kwaad. De overheid is door God gegeven als weerhoudende macht tegen de doorwerking van de zonde. Zij moet mensen die kwaad doen, straffen, om zo het samenleven van mensen te beschermen (Rom. 13:4).

Voor de uitoefening van die taak heeft de overheid wijsheid en inzicht nodig, en die kan zij vinden in het geopenbaarde Woord van God.

Maar hoe ver strekt die taak zich uit? Waar eindigt de publieke verantwoordelijkheid van de overheid en begint de persoonlijke verantwoordelijkheid van de mens? Als wij die grens niet trekken en de taak van de overheid onbepert achten, ontstaat een geestelijke dictatuur. Kijken we bijvoorbeeld naar de Tien Geboden van Exodus 20: zouden die ook in onze tijd als publieke geboden door de overheid moeten worden afgekondigd en gehandhaafd?

Staat en Tien Geboden

Deze Tien Geboden bevatten zeker belangrijke wijsheid voor het overheidsbe-

leid. Prediker 12:13 zegt: 'Heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens', dus zeker ook voor mensen die met overheidsgezag zijn bekleed. Toch is het goed hierbij te overwegen dat de wet van Exodus 20 niet als universele regel voor alle volken is afgekondigd. Deze tekst heeft een plaats in het verbond tussen God en zijn volk en richt zich tot mensen die verlost zijn uit de slavernij – toen van Egypte, nu van de duivel. Deze wet vraagt om verbondsgehoorzaamheid.

Dat betekent dat deze wet vandaag niet rechtstreeks kan functioneren als document tussen overheid en volk in een samenleving waarin mensen van velerlei snit samenwonen. De oproep om ontzag voor God te hebben, komt weliswaar tot elk mens, maar die komt niet via het Wetboek van Strafrecht met daaraan verbonden strafsancities. Die vraagt geloof en bekering. Ieder mens, dus ook een gezagsdrager, wordt wel opgeroepen zelf volgens Gods geboden te leven, maar dit houdt nog niet in dat hij anderen met uiterlijke middelen (waarover de overheid ambtshalve beschikt) daartoe mag dwingen.

Het is daarom minder juist de overheid aan te duiden als 'hoeder van de beide tafelen der wet', zoals Calvin in de Institutie deed en zoals de Franse geloofsbelijdenis van 1559 heeft overgenomen (artikel 39). Dat leidt namelijk tot de gevolgtrekking dat de overheid ook het dienen van andere goden en het maken van beelden van God of schepselen om die te vereren, zou moeten verbieden en straffen. We komen er ook niet uit door deze publieke taak te beperken tot de zogenaamde tweede tafel van de wet, want het laatste gebod richt zich niet op gedragingen, maar op onze innerlijke houding en daarover kan een wereldlijke rechter niet oordelen.

Wanneer de overheid rechtstreeks verantwoordelijk wordt geacht voor de naleving van de wet van God door haar onderdanen, ontstaat ook een te nauwe

verstrengeling van kerk en staat. Deze hebben elk een onderscheiden ambt. De overheid beschermt de openbare orde in de samenleving, de kerkelijke ambtsdragers zijn hoeders van de zielen (Hebr. 13:17). Het is niet goed deze ambten te vermengen, doordat de kerk zich wereldlijke macht aanmatigt (zoals Rome in de Middeleeuwen) of de overheid macht over de kerk (zoals in Nederland tijdens de Republiek). Niet voor niets onderscheidt de Nederlandse Geloofsbelijdenis tussen de geestelijke regering (art. 30v) en de burgerlijke regering (art. 36). Beide hebben hun functie in afwachting van Christus' wederkomst.

Bijbelse gerechtigheid en politiek

De betekenis van de Bijbelse gerechtigheid voor de politiek ligt in de eerste plaats in wat de overheid zelf doet in haar eigen beleid. Een belangrijk element daarin is, dat recht wordt gedaan aan wie onrecht heeft geleden. Zo kunnen we de zorg voor zwakken en kwetsbaren, in eigen land en in de Derde Wereld, voluit als een zaak van Bijbelse gerechtigheid beschouwen. Niet voor niets spreekt de Bijbel over het recht van de verdrukten (Psalm 146:7) en wordt de koning geschilderd als iemand die recht doet aan de zwakken, redding biedt aan de armen, maar de onderdrukker neerslaat (Psalm 72:4; 82:3; Jer. 22:3). Verder hoort daartoe dat de overheid integer is in haar eigen handelen. Corruptie, steekpenningen aannemen past een gezagsdrager niet (Ex. 23:8; Deut. 16:19; Pred. 7:7); hij moet op dat punt het beeld van God vertonen (Deut. 10:17). (...)

Tot de taak van de overheid behoort ook het uitvaardigen van wetten, zodat de ongebondenheid van de mensen bedwongen wordt en alles in goede orde onder hen toegaat (NGB art. 36). Het gaat hier om het waarborgen en beschermen van de menselijke samenleving. Zonder overheden en wetten zou iedereen doen wat goed is in zijn ogen (Recht. 21:25). Door haar wetten geeft de overheid het onderscheid tussen goed en kwaad aan voor zover dat op de onderlinge verhoudingen tussen mensen betrekking heeft.

Alleen uiterlijk gedrag

Niet al het kwaad kan door de burgerlijke wetten bestreken worden. Het gaat

om uiterlijk gedrag, maar de wet van God raakt ook ons hart. De strafwet richt zich tegen stelen en roven, maar er zijn ook vormen van diefstal die buiten het bereik van de strafwet vallen (Heid. Cat., antw. 110). Ook een overheid die niet in God gelooft, heeft besef van goed en kwaad (Dordtse Leerregels III/IV, 4). Ongelovigen, die God als wetgever niet (er)kennen, leven vaak wel de wet van nature na. Ze bewijzen door hun daden dat wat de wet eist, in hun harten geschreven staat (Rom. 2:14,15).

Deze wetsnaleving is niet toereikend om tot heilbrengende kennis van God te komen; de mens kan daarmee zijn eeuwig heil niet bewerkstelligen. Maar het kan wel dienen om een minimale orde in de samenleving aan te brengen en dat te meer naarmate meer rekening wordt gehouden met de geopenbaarde wil van God voor ons leven. Maar in alle eeuwen hebben ook ongelovige overheden blijk gegeven van enig besef, welke maatschappelijke gedragingen verboden en bestraft moeten worden, ook al maakten ze zich er zelf vaak aan schuldig.

De Vries erkent dat het onmogelijk is precies aan te geven waar de oordelende taak van de overheid ophoudt en de eigen verantwoordelijkheid van de mens begint. Maar de bekende liberale slogan dat onze vrijheid ophoudt waar die van een ander wordt aangetast, schiet tekort, omdat ze alleen over individuen spreekt. Waardevol is dat de schrijver zijn betoog niet alleen onderbouwt met verwijzingen naar de Bijbel, maar ook naar de drie formuleren van eenheid. De gereformeerde belijdenis biedt ook vandaag nog, juist als het gaat om fundamentele zaken, houvast voor christelijk politiek denken. Die winst van een halve eeuw gereformeerd politiek denken moeten we niet opgeven nu christelijke politiek binnen andere kaders vorm krijgt. In het vervolg van zijn artikel trekt De Vries deze lijn door, door te verwijzen naar de oude Dordtse kerkorde en naar christelijke voorgangers als Augustinus en Calvijn. Opmerkelijk is hoe deze beide voorgangers in hun tijd waarschuwen tegen een strafrechtstelsel waarin weinig of geen plaats is voor andere doelen dan vergelding voor bedreven kwaad. Een waarschuwing die gesteld

mag worden tegenover de roep van vooral rechts Nederland om zwaarder te straffen en minder te investeren in resocialisatie van gevangenen.

Strafrecht en kerkelijke tucht

Er ligt een principieel verschil tussen het overheidsstrafrecht en de kerkelijke tucht. De overheid straft de daad, ook als de zondaar berouw heeft, de kerk bestraft de verharding in de zonde en werkt daarmee aan bekering. In de Dordtse kerkorde werd dat zo uitgedrukt (art. 71): 'Gelijkerwijs de Christelijke straf geestelijk is, en niemand van het burgerlijke gericht of straf der Overheid bevrijdt, alzo worden ook, benevens de burgerlijke straf, de kerkelijke censuren noodzakelijk vereist, om de zondaar met de Kerk en zijn naaste te verzoenen, en de ergernis uit de gemeente van Christus weg te nemen.' Zeker in deze tijd kan de kerk tucht oefenen over wat de overheid niet straft, en omgekeerd, als er sprake is van berouw, geen censuur toepassen, als de overheid wel straft. Ook de kerk oordeelt niet over wat in het hart van een mens leeft, maar wel over uitingen daarvan. (...)

Goede overheden, schreef Augustinus, zijn traag in het straffen, maar gemakkelijk in het vergeven; passen straf toe om de bescherming van de staat, niet om hun haat te koelen; schenken vergiffenis niet om het kwaad ongestraft te laten, maar uit hoop op verbetering; zoeken voor de strenge besluiten waartoe zij vaak gedwongen worden, een tegenwicht in milde barmhartigheid en rijke weldaden. Ook Calvijn liet zich in deze geest uit. Hij kant zich tegen de barse en wrede ruwheid van het strafrecht van zijn tijd. In de rechtbanken dient steeds mede zitting te hebben 'die allerbeste raadgeefster der koningen (...) de zachtzinnigheid, die oudtijds naar waarheid door iemand de voornaamste gave der vorsten genoemd is.' Zo leert de Bijbelse gerechtigheid zowel wat de overheid behoort te doen als wat zij behoort na te laten. Aan de christelijke politiek de opdracht hier goed te onderscheiden.

Beroepingswerk is een voluit geestelijke zaak

Vacante gemeenten proberen soms nieuwe wegen in te slaan bij het beroepen van een predikant. Predikanten en kandidaten van hun kant kijken vaak met gemengde gevoelens naar de praktijk van het beroepingswerk. Het is daarom goed dat Michiel Bakker in het *Reformatorsch Dagblad* van 4 februari 2012 aandacht besteedt aan de achtergronden van het beroepingswerk. Hij doet dit in een gesprek met de christelijke gereformeerde emeritus prof. dr. W. van 't Spijker.

Ambtsopvatting

Prof. Van 't Spijker benadrukt het geestelijk karakter van het beroepingswerk. Het ontstaan van de huidige beroepingsprocedures is nauw verbonden met de gereformeerde ambtsopvatting, legt de Apeldoornse emeritus hoogleraar kerkgeschiedenis en kerkrecht uit. Hij gaat daarvoor terug naar de tijd van de Reformatie.

“De Rooms-Katholieke Kerk zag het priesterschap als een sacrament. De reformatoren namen afstand van het hiërarchische systeem van de paus tot en met de priester. Op grond van 1 Korinthe 12 tot en met 14, Romeinen 12 en Efeze 4 zagen ze predikanten als dienaren in de gemeente. De Heere Jezus is het hoofd van de kerk.”

Luther en Calvijn wezen erop dat Christus Zijn kerk regeert, vervolgt Van 't Spijker. “Het ambt, de bediening van Woord en sacrament, komt van Christuswege naar de gemeente toe. Een predikant moet gezond worden, lezen we in Romeinen 10. Christus zendt wie Hij wil. Hij Zelf wekt in het hart van degene die geroepen wordt de begeerte om het werk te doen en geeft de gaven ervoor.”

Het besef dat voorgangers geroepen en gezond moeten worden, leefde bij de reformatoren sterk. “Van de wederdoopers zeiden ze: Die kunnen geen preek-

stoel zien of ze menen erop te moeten staan. De mannen van de Reformatie zagen het als het recht van de kerk te onderzoeken of iemand geroepen is tot het ambt en of hij daartoe bekwaam is.” Naarmate de Reformatie zich verder

Prof.dr. W. van 't Spijker (foto André Dorst)

over Europa verspreidde, ontstonden er steeds meer plaatselijke kerken die naar een eigen voorganger uitzagen. Zo ontstond er een situatie waarin gemeenten een beroep uitbrachten op een predikant die elders werkzaam was.

In de begintijd had de overheid daarbij ook een stem in het kapittel, memoreert prof. Van 't Spijker. “In die periode waren er ook rondreizende predikers. Zij trokken in opdracht van een classis of van de synode rond met het oog op de verdere ontwikkeling van de Reformatie.” In de periode na de synode van Dordrecht was het meer dan tegenwoordig gebruikelijk dat een predikant gedurende zijn hele ambtelijke loopbaan één of twee gemeenten diende, aldus prof. Van 't Spijker. Onder invloed van een toenemend aantal vacante gemeenten ontstond op den duur een situatie waarin veel voorgangers achtereenvolgens op diverse plaatsen werkzaam waren. “Dat speelde vooral sterk als er na een scheuring een nieuw kerkverband ontstond dat zeker in het begin weinig predikanten telde.” Prof. Van 't Spijker wijst erop dat prof. G. Wisse voor en na zijn professoraat ne-

gen gemeenten diende. “Hij bracht een boodschap waar mensen naar uitkeken en had een groot retorisch talent, waardoor hij veel beroepen kreeg. Na twee, drie of vier jaar vertrok hij naar een andere plaats. Een predikant dient een gemeente echter niet alleen in de prediking, maar ook in het pastoraat. Dat laatste is vaak een zaak van de lange adem. Dat pleit ervoor om langere tijd in een gemeente werkzaam te zijn.”

Kerkleden beoordelen het in de ogen van prof. Van 't Spijker soms te gemakkelijk negatief als een predikant langdurig één gemeente dient.

“Als een dominee een aantal jaren geen beroep krijgt, denken mensen al snel: Wat zou er met die man aan de

hand zijn? Maar er is niets mis mee om lange tijd op dezelfde plaats te arbeiden. Predikanten zijn geen rondtrekkende apostelen zoals in de tijd van het Nieuwe Testament.”

De emeritus hoogleraar zegt dat het ‘gezonder’ kan zijn als een predikant na verloop van tijd een andere gemeente gaat dienen, maar ziet dit zeker niet als een automatisme. “Mensen zeggen soms: Onze dominee staat hier zo lang, we willen nu wel weer eens een ander, fris geluid horen. Maar gaat het daarom? Een predikant is geroepen dienaar van het Woord te zijn. Als hij op basis van een goede exegese de boodschap van de Schrift verkondigt, raakt hij zijn leven lang niet uitgesproken.”

Hoorcommissie

De wijze waarop het beroepingswerk verloopt, krijgt in de zeventiende eeuw z'n weerslag in de Dordtse Kerkorde. In de kerken van de gereformeerde gezindte blijven de grondlijnen sindsdien hetzelfde, al verschilt de praktische invulling. Een aantal kerken kent zogenaamde hoorcommissies die vanuit een

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Voorzitter Dr. ir. H.B. Driessen
Secretaris Ds. H. Pathuis
Penningmeester W.A. Dreschler

Redactie Nader Bekeken

Hoofdredactie Drs. J.W. van der Jagt
Eindredactie Drs. G. den Dulk
M.J.A. Zwikstra-de Weger.
Redactie Dr. A. Bas
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. A.N. Hendriks
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel. 050 - 5344508
Mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. S.M. Alserda, Hoogkerk
Ds. J. Beekhuis, Amersfoort
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Brouwershaven
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Axel
Ds. H. Drost, Rivne, Oekraïne
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerk, Nijkerk
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Ds. R.Th. Pos, Rijsburg
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Lelystad
J. Veenstra, Emmen
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Putten
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Waardhuizen

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Leek
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar

Druk: Koninklijke BDU Barneveld

CD: Nader Bekeken is ook op CD verkrijgbaar.
Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden,
postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565 499

Opgave en vragen over abonnementen:

Abonnementen (nieuw, wijziging, beëindiging):
1. via internet:
www.woordenwereld.nl en www.bladenbox.nl, uitsluitend voor het opgeven van nieuwe abonnementen.
www.aboland.nl, voor alle overige wijzigingen
2. schriftelijk:
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest
3. telefonisch:
0900-ABOLAND of 0900-226 52 63 (€ 0,10 p/m).

Beëindiging abonnement:

Via www.aboland.nl, per post of per telefoon (gegevens hierboven), tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Kijk voor meer informatie en uitgebreide **abonnementsvoorwaarden** op www.woordenwereld.nl

Abonnementenprijzen:

Nader Bekeken	33,00
Nader Bekeken + vier cahiers	65,00
Nader Bekeken studenten	15,50
Cahiers bij abonnement (per jaar)	36,00
Cahiers, losse verkoop	10,75

Bankrekening: 59.29.31.927 ABN/AMRO

Deze tarieven gelden bij machtigen (automatische incasso).
Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

ISSN 1380 - 3034

vacante gemeente het land in gaan om een predikant die voor een beroep in aanmerking komt, te beluisteren. Mede op grond van deze ervaring wordt dan besloten of hij daadwerkelijk wordt be-roepen. Deze werkwijze is, zegt prof. Van 't Spijker, niet rechtstreeks te herleiden tot de Bijbel. Toch waardeert hij die positief.

“Een gemeente moet niet in het wilde weg beroepen, maar goed weten wie een predikant is, hoe hij preekt, catechiseert en pastoraat bedrijft. Maar ook wat voor karakter hij heeft. Er is diversiteit onder voorgangers. Bij een beroep gaat het erom: is deze predikant bekwaam om in ónze gemeente te dienen. Om dat te kunnen beoordelen, moet je het nodige van hem weten.”

Sommige kerken vragen een predikant 'op beroep' te komen preken. “Er is niets op tegen als een gemeente dat doet in haar zoektocht naar een voorganger. Het kan helpen om je een goed beeld van iemand te vormen. Voor een predikant kan het eveneens waardevol zijn. Als het tot een beroep komt, is het voor hem belangrijk de gemeente enigszins te leren kennen. Daarna zal blijken of hij zich aan haar verbonden en steeds meer verbonden gaat voelen, of juist niet.”

Wereldwijd

Het beroepingswerk is volgens prof. Van 't Spijker geen typisch Nederlandse aan-gelegenheid. Hij komt het wereldwijd te-geen, onder meer in Amerika, Schotland, Hongarije en Frankrijk. “Het gaat dan steeds om kerken die staan in de gerefor-meerde traditie en die allemaal het we-zenlijke van de roeping en het gezonden worden van een predikant hooghouden.” Omdat hieraan belangrijke Bijbelse ge-gevens ten grondslag liggen, zou prof. Van 't Spijker deze werkwijze niet graag inruilen voor een andere. “In sommige kerken kunnen predikanten solliciteren. Daar zou ik heel terughoudend in zijn. In zo'n systeem staat niet het belang van

de gemeente voorop, maar dat van de predikant. Het gaat er echter niet om hoe hij zich kan ontwikkelen of waar hij wat meer kan verdienen, maar waar hij geroepen wordt. Dat laatste moeten we niet kwijtraken. Het bevestigingsformu-lier vraagt niet voor niets 'of gij gevoelt in uw hart, dat gij wettelijk (of: wettig?, GS) van Gods gemeente, en mitsdien van God Zelf, tot deze heilige dienst geroepen zijt.’

Zekerheid over de vraag waar de HERE hem roept, krijgt een predikant in de weg van gebed en meditatie “waarin wordt gerekend met de beloften van God en de werking van de Heilige Geest. Er komt geen briefje uit de hemel, maar uiteindelijk moet het laatste knikje wel van Boven komen.” Roepingsbesef is ook belangrijk als het soms tegenzit in het werk in een gemeente, zegt prof. Van 't Spijker. “Juist dan is het nodig dat een predikant weet dat hij er niet zelf voor gekozen heeft om daar te arbeiden, maar erop terug kan vallen dat de HERE hem ertoe heeft geroepen.

De opmerkingen van prof. Van 't Spijker vormen niet het antwoord op alle vra-gen waarmee kerken en predikanten in deze tijd zitten als zij te maken hebben met het beroepen van een predikant. Maar het is zaak vast te houden aan het geroepen en gezonden zijn van een predikant. Als dat vooropstaat, kunnen methoden en werkwijze verschillen. Dit geldt overigens niet alleen voor predikanten, maar ook breder: voor alle ambtsdragers in de gemeente van Christus. Ze zijn geen vrijwilligers zoals er veel in de gemeente zijn, maar door Christus geroepen. Ze zijn – in de woorden van Aryjan Hendriks in *Nader Bekeken* van januari 2012 – niet slechts coaches maar herders die omzien naar de schapen die God aan hun zorgen heeft toevertrouwd.

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening 32.46 25.901 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testa-mentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering:
Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair geves-tigd te Haarlemmermeer.
Wij zijn een ANBI-instelling.

STICHTING WOORD & WERELD

Zojuist verschenen: Cahier 92
**Naar de kerk:
 waar en waarom?**

Populair-theologische bijdragen,
 door dr. A.N. Hendriks

168 x 230 mm, genaaid, gebrocheerd,
 120 pagina's

Prijs bij abonnement € 9
 Ook verkrijgbaar bij de boekhandel
 voor € 10,75

92
STICHTING WOORD & WERELD

**Naar de kerk:
 waar en waarom?**

Populair-theologische
 bijdragen

Dr. A.N. Hendriks

De hoofdstukken in dit boek hebben een diverse inhoud, maar hebben steeds weer te maken met Christus' kerk. In deze tijd staan de 'eigen relatie' met Jezus de Heer en het 'persoonlijk' geloof in het middelpunt, en daarom moeten we weer leren dat Christus en zijn kerk niet te scheiden zijn. Daaraan wil dit boek een bijdrage leveren met als centrale vragen: waar kunnen wij die kerk vinden en waarom komen we daar als Gods volk samen?

bestel via www.woordenwereld.nl of www.bladenbox.nl (ook voor een abonnement)

**Op zoek naar een belijdenisgeschenk?
 Kijk ook eens op: woordenwereld.nl**

